

Effekter av friere bokpriser

Effekter av friere bokpriser

Konkurransetilsynets skriftserie 1/2006

Forord

Fra 1. mai 2005 trådte en ny bokbransjeavtale i kraft. Den førte til visse endringer i mulighetene for fri prissetting i bokbransjen i Norge. Konkurransetilsynet har ønsket å undersøke nærmere hva som faktisk skjedde som følge av noe friere prissetting på bøker. Har prisene gått ned? Hvilke typer bøker har solgt mer etter 1. mai? For å belyse hva som har skjedd i norsk bokbransje etter denne datoen iverksatte tilsynet et arbeid som nå formidles i den foreliggende rapporten. Selve studien er gjort i regi av Økonomisk Stab i tilsynet.

Studien er basert på analyse av et omfattende datamateriale over priser og solgt kvantum av bøker i norsk bokhandel. Data er hentet inn fra et utvalg bokhandlere i fem av de største bokhandlerkjedene i Norge. Konkurransetilsynet ønsker å takke kjedene Ark, Interbok/Libris, Norli, Notabene og Tanum for salgsinformasjonen som er brukt i undersøkelsen. En spesiell takk rettes til Cathrine Kjensli, Berthe Reistad, Bjarne Buset og Joachim Dahl Jensen.

Bergen, juni 2006

Knut Eggum Johansen

Innholdsfortegnelse

Kort sammendrag	6
Kapittel 1 Innledning.....	7
Kapittel 2 Bransjeavtalen.....	9
2.1 Den tidligere avtalen.....	9
2.2 Ny konkurranselov.....	10
2.3 Ny bransjeavtale.....	10
Kapittel 3 Strukturen i bokbransjen.....	12
3.1 Offentlige støtteordninger.....	12
3.2 Tilbudssiden	12
3.3 Etterspørselssiden	13
3.4 Vertikal integrasjon	14
Kapittel 4 Effekter av den nye bransjeavtalen.....	16
4.1 Prismåling	16
4.2 Andre kilder til salgsinformasjon	17
4.3 Data	17
4.4 Bokmarkedet.....	19
4.5 Metode	19
4.6 Utvalg.....	22
4.7 Resultater	23
4.7.1 Vår 2004 versus vår 2005	23
4.7.2 Høst 2004 versus høst 2005.....	34
Kapittel 5 Oppsummering av hovedresultater	47
Referanser:	48
Appendiks:	49

Kort sammendrag

Fra 1. mai 2005 mistet Bokklubbene eneretten til å gi rabatter på ny norsk litteratur. Under den nye bransjeavtalen har alle salgskanaler lov til å gi 12,5 prosent rabatt på fastprisen på lærebøker, skjønnlitteratur og sakprosa. Konkurransetilsynet har målt bokpriser før og etter at endringen i bransjeavtalen mellom Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen trådte i kraft 1. mai 2005. Undersøkelsen viser blant annet at det er solgt betydelig mer skjønnlitteratur og at prisene på skjønnlitteratur har falt etter at den nye avtalen ble virksom. Bestselgerne ser ut til å ha tatt en noe større andel av kvantumet, men dette ser ikke ut til å ha gått på bekostning av bredden. Tvert imot har antall solgte titler totalt økt. Resultatene viser også at bokhandlerkjedene har tilpasset seg den nye avtalen på ulike måter. Enkelte kjeder forholdt seg passivt og avventende rundt 1. mai 2005, men ser ut til å ha gått over til en mer aktiv salgsstrategi utover høsten 2005. Tilsynet finner ikke støtte for at mer aktive salgsstrategier har gått på bekostning av bredden.

Innledning

Bransjeavtalen som er inngått mellom Den norske Bokhandlerforening, heretter Bokhandlerforeningen, og Den norske Forleggerforening, heretter Forleggerforeningen, fastsetter rammevilkårene for prising og omsetning av bøker. Den nye bransjeavtalen ble inngått mellom partene 10. november 2004 og trådte i kraft 1. mai 2005¹. Avtaleperioden strekker seg frem til 31. desember 2010. Avtalen avløste bransjeavtalen av 25. juni 1998. Den lovmessige gyldigheten av den tidligere avtalen baserte seg på en dispensasjon fra forbudet mot samarbeid om og påvirkning av priser, avanser og rabatt i den dagjeldende konkurranseloven av 1993. Dispensasjonen ble gitt frem til 1. januar 2005, men ble senere forlenget med fire måneder frem til 30. april 2005.

Ved inngåelse av den nye avtalen måtte Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen forholde seg til den nye konkurranseloven som trådte i kraft 1. mai 2004. Konkurransetilsynet medvirket til at den nye avtalen representerer et friere omsetnings- og prisingssystem for bøker, sammenlignet med den tidligere avtalen. Blant annet blir bokhandlernes monopol på omsetning av skolebøker avskaffet sommeren 2006, og den såkalte fastprisperioden, der forlagene bestemmer prisen på ny litteratur, er forkortet. Forhandlerne kan nå selv bestemme prisen på bøkene i enkelte bokgrupper, blant annet skjønnlitteratur, fra maksimalt 16 måneder etter utgivelsestidspunktet, mot tidligere 24 måneder. Fastprisordningen for andre bokgrupper, blant annet skolebøker, fjernes helt og kan da prises fritt fra utgivelsestidspunktet. Bokhandlere kan under den nye avtalen gi opptil 12,5 prosent rabatt på fastprisbundne skjønnlitterære bøker og sakprosa.

En av bransjens hovedinnvendinger mot avtalen har vært at friere prisings- og omsetningsordninger for bøker ville føre til et redusert utvalg av bøker, spesielt av smal litteratur. Spesielt har kritikere vært bekymret for redusert salg av smal litteratur. Moen og Riis (2004 a,b) gir innspill til debatten rundt ny bokavtale. Ett av deres hovedargumenter er at fastprisordninger, som den bokavtalen er bygd på, ikke nødvendigvis vil være konkurransehemmende. Argumentasjonen går blant annet på at fastpris i ett enkelt ledd i en verdikjede, i dette tilfellet altså utsalgsprisen på bøker, ikke utelukker sterk konkurranse i andre ledd i kjeden. Ringstad (2004) peker for øvrig på at man heller ikke ut fra empiriske undersøkelser får noe klart svar på hvilke konkurransemessige effekter man kan forvente av fastprisavtaler.

Både teoretisk og empirisk kan det altså synes vanskelig å konkludere entydig med hvilken effekt en fastprisordning for bøker har på konkurransen i det norske bokmarkedet. Konkurransetilsynet har derfor gjort en

---

¹ Juridisk trådte avtalen i kraft 1. januar 2005, men medførte ingen endringer før 1. mai 2005. I hele rapporten brukes uttrykket «avtalen trådte i kraft» om da endringene i avtalen trådte i kraft.

undersøkelse av de faktiske salgseffektene av den nye avtalen. Salgsinformasjon fra et utvalg bokhandlere i fem av de største bokhandlerkjedene i Norge for to perioder i 2004 og 2005 er samlet inn. Tilsynet har sammenlignet utviklingen i salget av bøker før og etter at den nye bransjeavtalen trådte i kraft, i to ulike perioder. Den ene perioden er de to siste ukene i april og de to første ukene i mai, der salget i 2004 er sammenlignet med salget i 2005. Den andre perioden er fra og med starten av september til og med jul i 2004 og 2005. I undersøkelsen er prisen på til sammen ca. 2,5 millioner solgte bøker målt.

Den nye avtalen har virket i relativt kort tid, og deler av avtalen har ennå ikke trådt i kraft. Resultatene fra undersøkelsen forteller derfor ikke nødvendigvis om den langsiktige salgsutviklingen under den nye reguleringen av bokmarkedet. Resultatene beskriver imidlertid salgsutviklingen det første året med ny bransjeavtale.

Kapittel 2 tar utgangspunkt i bransjeavtalen av 1998 og beskriver mer detaljert innholdet i og prosessen som ledet frem til den nye avtalen. Kapittel 3 gir en kort beskrivelse av strukturen i den norske bokbransjen. I kapittel 4 rapporteres salgstall før og etter ny bransjeavtale, basert på innsamlede data fra et utvalg bokhandlere. Kapittel 5 oppsummerer studiens viktigste funn.

Bransjeavtalen

2.1 Den tidligere avtalen

«Bransjeavtalen for omsetning av bøker» av 25. juni 1998 er en avtale inngått mellom Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen. Avtalen regulerer forholdet mellom forlag og bokhandler i det norske bokmarkedet. Forlagene og bokhandlerne er tilsluttet avtalen gjennom sitt medlemskap i bransjeforeningene.

Den tidligere bransjeavtalen var omfattet av forbud i konkurranseloven av 1993 og krevde dispensasjon for ikke å være ulovlig. Bransjeavtalen av 1998 avløste bransjeavtalen av 1995. Det mest sentrale punktet i bransjeavtalen av 1998 knytter seg til prissettingen av ny litteratur. Etter avtalen bestemte forlagene prisene på alle nye bøker de utgir. Prisene ligger fast i hele utgivelsesåret og året etter. Avtalen resulterte i at enhver tittel ble solgt til samme pris over hele landet i den fastprisbundne perioden. Bokklubbene var den eneste distribusjonskanalen som kunne gi rabatt på nye bøker. Bokklubbene hadde anledning til å gi inntil 25 prosent avslag på den faste utsalgsprisen. Avtalen regulerte også hvilke kanaler som kunne distribuere skolebøker. Salg av bøker til grunn- og videregående skole var utelukkende forbeholdt bokhandlerne. På dette punktet representerte imidlertid avtalen en oppmyking, siden den foregående avtalen tilgodeså bokhandlerne med enerett til salg av alle bokgrupper. Bransjens begrunnelse for avtalen bygde særlig på kultur- og distriktpolitiske argumenter. Det ble blant annet fremhevet at den tidligere avtalen bidro til å sikre tilgjengelighet og mangfold av norske bøker. Samtidig ble det lagt vekt på at avtalen sikret et desentralisert nett av bokhandler i Norge, som er viktig for spredning av kultur og læring i landet.²

I forbindelse med at Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen søkte om dispensasjon fra konkurranseloven, vurderte Konkurransetilsynet bransjeavtalen og konkluderte blant annet med at det ville bli mindre konkurranse mellom bokhandlerne med bokpriser bestemt av forlagene. Tilsynet innstilte på å gi unntak fra konkurranseloven, under en rekke betingelser. Betingelsene knyttet seg blant annet til at skole- og lærebøker ikke skulle være omfattet av fastprisordningen.³ Bokbransjen påklagde dette til Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD), som tok klagen til følge og gjorde et nytt dispensasjonsvedtak, med varighet frem til 31. desember 2004.⁴ Dermed var bransjeavtalen av 1998 sikret gyldighet.

---

2 For en utdyping av økonomifaglige motargumenter og bransjens argumenter for å opprettholde bransjeavtalen av 1998 vises det til Moen og Riis (2004a, b).

3 Se for eksempel Konkurransetilsynet (2004) for en mer omfattende omtale av blant annet de betingelsene som tilsynet satte.

4 Se Moderniseringsdepartementet (2004).

2.2 Ny konkurranselov

Bransjeavtalen av 1998 fikk dispensasjon fra konkurranseloven av 1993. Den 1. mai 2004 trådte imidlertid den nye konkurranseloven i kraft.⁵ Bransjeavtalen var forbudt etter den nye konkurranseloven, som blant annet forbyr konkurransebegrensende avtaler mellom foretak. Etter den nye loven kan ikke Konkurransetilsynet lenger gi individuelle dispensasjoner, slik det var anledning til etter den gamle konkurranseloven. I lovens § 10, tredje ledd, er det imidlertid gitt unntak fra forbudet for avtaler som

«[...] bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utvikling, samtidig som de sikrer forbrukerne en rimelig andel av de fordeler som er oppnådd, og uten a) å pålegge vedkommende foretak restriksjoner som ikke er absolutt nødvendige for å nå disse mål, eller b) å gi disse foretak mulighet til å utelukke konkurranse for en vesentlig del av de varer det gjelder.»

Det er opp til Kongen i statsråd å fastsette regler for hva som går inn under unntaket.

Konkurransetilsynet gav en konkurransemessig vurdering av bransjeavtalen av 1998 i forhold til den nye konkurranseloven i rapporten «Kven lyt setje pris på boka? – ei vurdering av den norske bokmarknaden», se Konkurransetilsynet (2004). Tilsynet konkluderte med at:

«Alt i alt verkar det lite truleg at fastprisavtala og bokhandlane sin einereitt på sal av skulebøker kvalifiserer til unnatak frå hovudregelen i den nye konkurranselova § 10. Grunnen er at dei måla som er sette opp for desse ordningane, truleg ville vere betre tente med ein avregulert bokmarknad med fri prissetjing, eller at ein i alle høve lyt finne mindre tevlingsavgrensande måtar å nå desse måla på.»

Konkurransetilsynets vurdering ledet til at AAD presiserte for bokbransjen hva som ville kreves for å få godkjent en eventuell ny bransjeavtale.⁶ Det ble blant annet presisert at det ikke skal være noe monopol i omsetningen av skolebøker og at skolebøkene ikke skal ha noen fastpris. Prosessen endte med at Kongen i statsråd vedtok en forskrift som unndrar bokbransjen fra deler av forbudet mot konkurransebegrensende avtaler mellom foretak.⁷ En ny avtale var dermed på plass.

2.3 Ny bransjeavtale

De viktigste endringene i den nye avtalen, sammenliknet med bransjeavtalen av 1998, er oppsummert i tabellen nedenfor.

---

5 Se konkurranseloven i sin helhet på <http://www.konkurransetilsynet.no>.

6 Se AAD (2004).

7 Se Moderniseringsdepartementet (2005).

Tabell:
Oversikt over de viktigste endringene i den nye avtalen

Hovedpunkter	Før 1. mai 2005	Fra 1. mai 2005
Rabatt på nye bøker	Bokklubbene har enerett på å rabattere nye bøker med fastpris	Bokklubbens privilegier avvikles. Alle salgskanaler får anledning til å gi bokkjøperne rabatt på fastprisbundne bøker med inntil 12,5 prosent for enkelte bokgrupper.
Fastprisperiodens lengde	Utgivelsesåret + 12 måneder	Utgivelsesåret + 4 måneder.
Fastpris skolebøker grunnskole	Utgivelsesåret + 12 måneder	Fripris ved utgivelsestidspunkt. Trer i kraft 1. juli 2006.
Fastpris skolebøker videregående skole	Utgivelsesåret + 12 måneder	Fripris ved utgivelsestidspunkt. Trådte i kraft 1. januar 2006.
Fastpris fagbøker til høyskole og universitet og profesjonsmarkedet	Utgivelsesåret + 12 måneder	Fripris ved utgivelsestidspunkt. Skulle trådt i kraft 1. januar 2006. Endret til 1. juli 2006 i kgl. res. av 21. desember 2005.
Skolebokmonopolet - grunnskole	Bokhandlene har monopol	Monopolet avvikles 1. juli 2006.
Skolebokmonopolet - videregående skole	Bokhandlene har monopol	Monopolet avvikles 1. juli 2006.
Fastpris billigbøker	Utgivelsesåret + 12 måneder	Utgivelsesåret + 4 måneder.
Royaltysatser	Avtaler om faste satser som generell regel. Avtale om veiledende satser for bokklubbutgivelser.	Avtaler om faste satser som generell regel. Avtale om veiledende satser for bokklubbutgivelser.

Kilde: Moderniseringsdepartementet.⁸

På de fleste områder innebærer den nye avtalen et friere prisingsregime i Norge, særlig når det gjelder skolebøker. Fastprisordningen og bokhandlenes monopol på å selge bøker til videregående skoler ble avviklet 1. januar 2006. Det samme vil skje for bøker til grunnskoler fra 1. juli 2006. Fagbøker til høyskoler, universiteter og profesjonsmarkedet får også fri prissetting fra utgivelsestidspunktet, men bokhandlene beholder enerett på salget. For øvrige bokgrupper beholdes fastprissystemet, men perioden er redusert med åtte måneder, slik at nye bøker har fast pris i utgivelsesåret og frem til 30. april det påfølgende år. Bokklubbens privilegium som eneste salgskanal som kan tilby rabatter innenfor fastprisperioden, er også fjernet. Alle salgskanaler har etter den nye avtalen anledning til å gi rabatt. Rabattens størrelse er imidlertid begrenset til inntil 12,5 prosent i fastprisperioden.

⁸ Se http://odin.dep.no/filarkiv/246511/Hovedpunkter_liberalisert_.pdf.

Strukturen i bokbransjen

Den samlede omsetningen av bøker i Norge i 2004 var på i overkant av 5 milliarder kroner. Ved blant annet å tilby ulike former for støtteordninger for å sikre et bokmarked av et visst omfang, spiller det offentlige en vesentlig rolle i bokmarkedet i Norge. Det norske bokmarkedet preges dessuten av vertikal integrasjon og få, men store aktører. Man vil for øvrig forvente å se endringer i strukturen i bokmarkedet som følge av den nye avtalen. Dette gjelder spesielt for bokklubbene, som har fått svekket sin posisjon ved at de ikke lenger har enerett på å tilby rabatter på ny litteratur. Det må derfor forventes at tradisjonelle bokhandler og nettbokhandler tar markedsandeler på bekostning av bokklubbene.

3.1 Offentlige støtteordninger

Bokmarkedet i Norge skiller seg fra flere av de andre kulturområdene ved at produksjonen og formidlingen av litteratur har et større innslag av private og markedsorienterte aktører. Som et ledd i norsk kulturpolitikk har myndighetene satt i verk flere støttetiltak. Boksalg er fritatt for merverdiavgift, og det eksisterer en særlig statlig innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur. Norsk kulturråd forvalter i tillegg andre støtteordninger for litteratur.⁹

3.2 Tilbudssiden

I tillegg til forfatterne består tilbudssiden i bokmarkedet av forlag, bokklubber og boktrykkere. Forhandlerleddet utgjøres av Biblioteksentralen, Kulturrådet, bokhandler, bokklubber og andre kanaler (for eksempel nettbokhandler).

Det finnes flere hundre små og store bokforlag i Norge. Alle de største forlagene er medlemmer i Forleggerforeningen. I 2004 var 50 av de norske forlagene medlemmer i denne foreningen og stod samlet for 62,1 prosent av totalomsetningen av bøker i Norge. Det er imidlertid stor forskjell i størrelse på forlagene. Ifølge Konkurransetilsynet (2004) hadde de fire største forlagene (Gyldendal, Aschehoug, Cappelen og Egmont Hjemmet (Damm)) en markedsandel på til sammen i overkant av 80 prosent.

Bokhandlene er den viktigste distribusjonskanalen for bøker i Norge. Det var i alt 624 bokhandler i Norge i 2004. Ifølge Bokhandlerforeningen var omsetningen av bøker i norske bokhandler på 3,04 milliarder kroner i 2004. Det tilsvarer en markedsandel på 59 prosent av totalomsetningen av alle bokgrupper i Norge dette året.¹⁰ Bokklubbene har dominert salget av

⁹ Se for eksempel Ringstad og Løyland (2002) og Kultur- og kirke departementet (2002) for en mer detaljert gjennomgang.

¹⁰ Se <http://www.Bokhandlerforeningen.no/Statistikk/1267>.

skjønn- og populærlitteratur og har der hatt markedsandeler opp mot 70 prosent.¹¹ En vesentlig årsak til bokklubbenes høye markedsandel er antakelig tidligere bransjeavtaler, som gav dem enerett på å gi rabatt på ny norsk litteratur. Dette rabattprivilegiet forsvant med den nye avtalen. Bokklubbene har opplevd en kraftig medlemsflukt.¹² Det hevdes at den viktigste årsaken til medlemsflukten er den nye bransjeavtalen. Medieoppslag tyder også på at bokklubbenes markedsandel er på vei nedover.¹³

3.3 Etterspørselssiden

Etterspørselssiden i bokmarkedet består hovedsakelig av bibliotek, skoler og forbrukere. Markeds- og mediainstituttet (MMI) gjennomfører på oppdrag fra Bokhandlerforeningen hvert halvår en undersøkelse av nordmenns bokhandlevaner. Den siste undersøkelsen fra desember 2005 viser at 18 prosent av befolkningen tror at de i fremtiden vil handle mesteparten av bøkene på Internett. 57 prosent av befolkningen tror de vil handle mesteparten av bøkene i bokhandel. 36 prosent oppgav å ha kjøpt bøker i bokklubb, en reduksjon på 6 prosentpoeng fra 2003. Figur 1 er hentet fra undersøkelsen og tyder på at forbrukernes foretrukne salgskanaler har endret seg i retning av mer Internett-salg, på bekostning av bokklubber, kiosker og dagligvarehandler. Undersøkelsen tyder også på at denne utviklingen vil bli forsterket i tiden fremover.

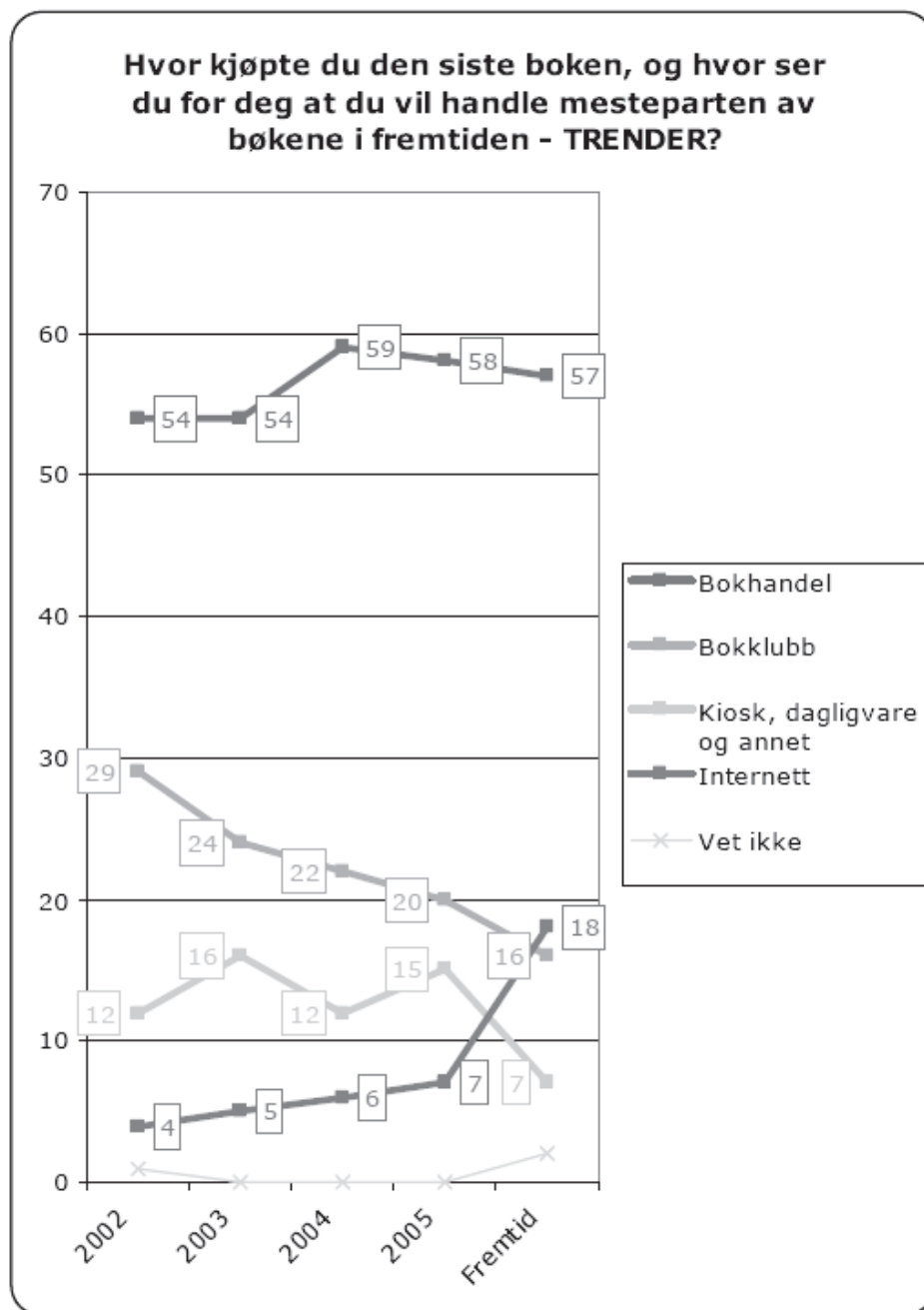
---

11 Se <http://www.bokogsamfunn.no/Nettutgaven/96831/98919>.

12 Referert i Dagens Næringsliv 19. desember 2005.

13 Se for eksempel <http://web3.aftenbladet.no/kultur/article254514.ece>.

Figur 1:
Utviklingen på etterspørselssiden i bokmarkedet

Kilde: MMI des 2005

Kilde: Bokhandlerforeningen (2005).

3.4 Vertikal integrasjon

Den norske bokbransjen preges av vertikal integrasjon. De store forlagene er tungt inne på eiersiden i bokklubber, distribusjonskanaler og bokhandlene. Ett eksempel finner man ved å se på organiseringen av Forlagshuset Aschehoug, som består av disse selskapene (prosentvis eierskap i parentes):¹⁴

- **Aschehoug forlag** består av to hovedområder:
  - Aschehoug Litteratur (med forlagene Aschehoug Skjønnlitteratur, Aschehoug Barn & Ungdom og Aschehoug Fakta)
  - Aschehoug Undervisning (består av forlagene Aschehoug Grunnskole, Aschehoug Videregående og Universitetsforlaget)
- **Universitetsforlaget** (100 prosent), et rent universitets-, høyskole- og tidsskriftforlag
- **Forlaget Oktober AS** (91 prosent), utgiver av skjønnlitterære bøker
- **Norli Gruppen AS** (50 prosent), en av Norges største bokhandlerkjeder
- **Lydbokforlaget AS** (33 prosent), utgiver av lydbøker
- **De norske Bokklubbene AS** (48,5 prosent), den største bokklubben i Norge
- **Forlagsentralen ANS** (50 prosent), distributør av mer enn 75 prosent av alle bøker i Norge; selskapet har også en stor bokdatabase
- **Kunnskapsforlaget ANS** (50 prosent), Norges største forlag for leksika

Gyldendal har samme eierandel som Aschehoug i De norske Bokklubbene AS. Et annet eksempel på vertikal integrasjon er Gyldendal-konsernets heleide bokhandlerkjede Ark, som består av 77 bokhandler.

Konkurransetilsynet (2004) omtalte den vertikale integrasjonen i bokbransjen og konkluderer på følgende måte:

«Ein kan seie at vertikal integrasjon i seg sjølv ikkje er eit problem. Men ein vertikalt integrert aktør med marknadsmakt kan avgrense tevlinga på fleire nivå. I bokmarknaden ser vi at store forlag kjøper seg opp i bokhandlar og er dei største aktørane i bokklubbmarknaden. Generelt vil vertikal integrasjon kunne vere skadeleg for konkurransen dersom dominerande forlag òg vert dominerande i detaljistleddet. Konkurransetilsynet vil derfor vere merksam på ytterlegare oppkjøp i bokhandelsleddet.»

Det foregår for øvrig stadige oppkjøp og sammenslåinger, både vertikalt og horisontalt, i den norske bokbransjen. Blant annet ble de to bokhandlerkjedene Libris og Interbok slått sammen fra 17. oktober 2005. Kjeden, som har tatt navnet Libris, er Norges klart største, med en omsetning på 1,3 milliarder kroner og en markedsandel på ca. 30 prosent. Konsernsjefen i Bok- og Kontorkjedene Norge, kjedeselskapet bak Libris, uttalte at sammenslåingen av de to kjedene er et grep for å møte konkurransen fra forlagene, spesielt fra de forlagseide bokhandlerkjedene Ark og Norli. Libris har sammen med bokhandlerkjeden Notabene etablert et felles innkjøpsselskap for bøker. Til sammen er de norske forlags største kunde.¹⁵ Den 6. april 2006 meldte investeringsfondet Reiten & Co Capital Partners VI L.P. i en pressemelding at de hadde kjøpt 60 prosent av aksjene i Notabene og forventet å ekspandere virksomheten i Skandinavia og Øst-Europa.¹⁶

15 Se artikkel i Dagens Næringsliv 18. oktober 2005.

16 Se <http://www.reitenco.no/items/567.pdf>.

Effekter av den nye bransjeavtalen

4.1 Prismåling

Konkurransetilsynet har samlet inn salgsinformasjon for boksalget i bokhandler våren og høsten 2004 og 2005 for å undersøke hvilke endringer den nye bransjeavtalen har hatt på boksalget i Norge. Salget de to årene var regulert av ulike bransjeavtaler. Den nye avtalen regulerte prisen på en bok utgivelsesåret pluss fire måneder for bøker utgitt i 2004 for alle bokgrupper unntatt gruppe 1, skolebøker, som var fastprisbundet ut 2005. Den nye avtalen gav også bokhandlene mulighet til å gi rabatt på opptil 12,5 prosent fra fastprisen på bøker i gruppe 2, 3 og 4, en mulighet bokhandlene ikke hadde under den tidligere avtalen. Den tidligere avtalen regulerte fastprisen utgivelsesåret pluss ett år for alle bøker utgitt i 2003, uten rabattmuligheter for bokhandlene. Fastprisordningen for bøker utgitt i 2004 gikk dermed ut 1. mai 2005 under den nye avtalen, mens fastprisordningen for bøker utgitt i 2003 gikk ut 31. desember 2004.

Salgsinformasjon er innhentet for et utvalg bokhandlere for ellers sammenlignbare perioder under den tidligere og den nye bransjeavtalen. Informasjonen er samlet inn for to perioder, en periode om våren rundt 1. mai og en periode på høsten.

Vårutvalget inneholder salgsinformasjon for til sammen åtte uker fra et tilfeldig utvalg av bokhandlere i fem av de største bokhandlerkjedene, de to siste ukene i april og de to første ukene i mai i 2004 og 2005. Siktemålet har vært å undersøke om det har funnet sted vesentlige endringer i salgsutviklingen ved månedsskiftet april/mai 2005, sammenlignet med månedsskiftet april/mai 2004.

Høstutvalget inneholder salgsinformasjon over en 16-ukersperiode i toukers intervaller, fra og med første uke i september til og med fjerde uke i desember 2004 og 2005. Ettersom bokhandlene hadde mulighet til å rabattere fastprisbundne bøker i gruppe 2, 3 og 4 høsten 2005, i tillegg til at fjorårets utgivelser i gruppe 2, 3, 4 og 5 ikke lenger var bundet av fastpris i 2005, til forskjell fra 2004, har Konkurransetilsynet undersøkt endringer i bokprisene høsten 2005 relativt til høsten 2004, for å se om det har skjedd vesentlige prisendringer.

Det er gode grunner til å være forsiktig med å tolke salgsutviklingen de to første ukene i mai 2005 som representative for den generelle salgsutviklingen i etterkant av den nye bransjeavtalen. Det vesentligste av skjønnlitterære nyttgivelser og skjønnlitterært salg skjer på høsten, og det er grunn til å tro at salget i mai 2005 var preget av salgskampanjer som ikke nødvendigvis er representative for en langsiktig utvikling. Vårperioden gir imidlertid et inntrykk av hvordan bransjen reagerte på en strukturendring. Salgsutviklingen i høstperioden er antakelig mer representativ for de mer langsiktige virkningene av endringen i bransjeavtalen.

4.2 Andre kilder til salgsinformasjon

Bokhandlerforeningen registrerer alle medlemsbokhandlernes innkjøp av bøker fra forlagene. Innkjøpslisten forteller hvilken pris bokhandlene kjøper bøkene inn for, men inneholder ikke informasjon om hva bokhandlene selger bøkene for. Selv om det er en sammenheng mellom både bokhandlernes innkjøpspriser og utsalgspriser, kan det være slik at endringen i bransjeavtalen påvirker selve sammenhengen. Konkurransetilsynet var primært interessert i om avtaleendringen påvirket prisene til bakkundene. Høsten 2005 begynte Bokhandlerforeningen å registrere salgstall fra ca. 70 prosent av landets bokhandlere. Kvantumstallene danner blant annet grunnlag for bestselgerlistene som publiseres i Dagbladet. Bokhandlerforeningen har dessverre ikke tall for det faktiske salget i 2004. Prisene høsten 2005 kan derfor ikke sammenlignes med tidligere perioder. For å kunne danne seg en oppfatning av salgsutviklingen og utprisene som kunne forventes i bokhandelen uten endringer i bransjeavtalen, er salgsinformasjon innhentet direkte fra bokhandlene. Denne informasjonen har tidligere ikke vært tilgjengelig.

4.3 Data

Hver gang en bok går over disk i en bokhandel og blir skannet, registreres salget med en EAN-kode som identifiserer tittelen. EAN-kodene er en felles standard på tvers av bokhandler. Vesentlige endringer i et verks format resulterer i en ny EAN-kode.¹⁷ Innenfor en gitt rapporteringsperiode aggregeres omsetningen og det solgte kvantumet for hver enkelt tittel. Ved å dele omsetningen på kvantumet får man implisitt en snittpris for hver tittel for hver salgsrapport. Utvalget består av åtte salgsrapporter på ukenivå av det totale boksalg for hver bokhandel for vårsalg de to siste ukene i april og de to første ukene i mai 2004 og 2005, og til sammen 16 rapporter på toukers nivå for hver bokhandel fra og med første uke i september til og med fjerde uke i desember 2004 og 2005. I alt 48 bokhandlere har rapportert til vårutvalget og 58 bokhandlere til høstutvalget. Til sammen 1312 salgsrapporter ble mottatt.

Den nye avtalen representerer så langt en endring i fastprisregimet for enkelte av titlene i gruppe 2, 3, 4 og 5, men ikke for gruppe 1. Konkurransetilsynet ønsket derfor å undersøke om det er vesentlige forskjeller i salgsutviklingen mellom bokgruppene. Forlagsentralen har gitt tilsynet en liste som fordeler 168 452 unike titler på til sammen 155 grupper som korresponderer med de samme bokgruppene som bransjeavtalen regulerer. Forlagsentralens liste inneholder også informasjon om titlenes utgivelsesår, slik at salgsutviklingen for bøker som omfattes av reformen kan sammenlignes med bøker som ikke omfattes av reformen. Tilsynet har koblet gruppe listen med det observerte salget og kan følge salgsutviklingen i hver bokgruppe, både for titler som er fastprisbundne og titler som ikke er det.

---

17 Verket «Don Quijote» har for eksempel én – og bare én – EAN-kode for Aschehous innbundne 2002-utgivelse, oversatt av Arne Worren, en annen for en innbundet utgave utgitt av Aschehoug i 2003 i samme oversettelse, en tredje unik EAN-kode i heftet utgave av samme oversettelse, utgitt av Aschehoug i 2003, en fjerde EAN-kode utgitt heftet på spansk av Gyldendal i 2003, og en serie andre EAN-koder for andre formater ellers i verden.

En andel av det observerte salget gjelder gruppeløse titler. Det er hovedsakelig to grunner til at enkelte titler ikke kobles med bokgrupper. Ikke alle bøker solgt i bokhandlene sorteres under Forlagsentralens liste, men er for eksempel direkteimport. En vesentlig andel av de gruppeløse titlene er fremmedspråklige. Den andre årsaken er at titler som skulle sortert under en bokgruppe, ikke er blitt katalogisert, men det er grunn til å at dette er et problem med beskjedent omfang. Raten koblede titler er imidlertid temmelig lik begge årene, slik at det ikke er opplagt at de gruppeløse titlene representerer en vesentlig kilde til skjevhet i salgsstatistikkene. Konkurransetilsynet følger også salgsutviklingen for gruppeløse titler. Som en konsistenssjekk er informasjonen i utvalget sammenlignet mot Bokhandlerforeningens innkjøpsstatistikk, der det har latt seg gjøre.

Enkelte har vært bekymret for at bransjeavtalen vil føre til en reduksjon av bredden og kvaliteten. Det er vanskelig å finne et kvantitativt mål for litteraturkvalitet, og enkelte av kvalitetseffektene av den nye bransjeavtalen forventes å ikke slå inn før om noen år. Det er lite man kan si om kvaliteten av litteraturen som er observerer solgt, men antall solgte unike titler kan måles, og man kan lete etter endringer i salgsdistribusjonene. Det har for eksempel vært hevdet at endringene i bransjeavtalen vil favorisere bestselgerne på bekostning av smal litteratur. Hvis det er tilfelle, kan det forventes færre solgte titler og at bestselgerne øker salget relativt til smal litteratur.

Bransjeavtalen er opprettet blant annet med sikte på å sikre «[...] et effektivt, landsdekkende bokhandlenett, slik at tilgjengelighet og valgfrihet for forbrukerne ivaretas». Debatten om bransjeavtalen har blant reist spørsmål om den nye avtalen vil føre til ulik salgsutvikling i tettbeboede områder og andre områder. Konkurransetilsynet kan ikke måle bokhandlens effektivitet, men salgsinformasjonen kan brytes ned på hver enkelt bokhandel, og tilsynet vet hvor de ligger, slik at man i prinsippet kan måle forskjeller i salgsutviklingen mellom by og land. Bokhandlens postnummer er koblet med SSBs befolkningsindeks. De fleste kjedene har imidlertid felles nasjonale prisstrategier. I tillegg har manuell inspeksjon av koblingen gitt usikkerhet om hvorvidt postnummeret gir en god indikasjon på bokhandleres geografiske nedslagsfelt. De undersøkelsene som er gjort, og som ikke rapporteres, gir uansett ikke grunn til å tro at det er vesentlige forskjeller i salgsutviklingen mellom by og land.

Konkurransetilsynet har funnet vesentlig variasjon i salgsstrategiene både mellom kjeder i en gitt periode og innad i kjedene over tid. Tilsynet har ikke anledning til å offentliggjøre sensitiv informasjon som kan spores tilbake til kilden. Enkelte resultater kan imidlertid rapporteres. Rundt 1. mai ble det observert at kjedene valgte ulike salgsstrategier. Mens enkeltkjeder opplagt endret salgsstrategi, valgte andre mer passivt å se an utviklingen. Enkelte av kjedene har tilsynelatende endret strategi utover høsten. Endringen i bransjeavtalen ser ut til å ha ført til endringer i konkurransen bokhandlene imellom.

Konkurransetilsynet har intervjuet representanter for Forleggerforeningen, Bokhandlerforeningen, enkelte forleggere og alle kjedene tilsynet har innhentet salgsinformasjon fra i forkant av og underveis i undersøkelsen. Tilsynet har også presentert enkelte resultater fra undersøkelsen for kjedene og enkelte kommentatorer. Deler av resultatene er kontrollert mot kjedenes egne rapporter som en konsistenssjekk. Uttalelser fra personer i bransjen er

holdt anonyme, i tråd med konfidensialitetsavtaler. Det gjelder spesielt uttalelser som representanter for kjedene har gitt om egne salgsstrategier. Tilsynet har bedt om tillatelse for potensielt forretningssensitive uttalelser som rapporteres.

4.4 Bokmarkedet

Et utgangspunkt for å tenke på bokmarkedet er å forstå titlene som i varierende grad differensierte produkter. Det betyr at EAN-koden definerer produktenheten. Bokmarkedet karakteriseres for Konkurransetilsynets formål ved enkelte særtrekk. Det er for eksempel

- vesentlige sesongvariasjoner i etterspørselen over grupper av titler
- et betydelig antall produkter, sammenlignet med andre markeder
- et vesentlig tilslag av nye produkter, både i antall og andel, fordelt i ujevne strømmer over året
- en tunghalet salgsdistribusjon av titler (mange titler som selger lite)

Det lanseres i underkant av 5000 nye norske titler i bokmarkedet hvert år.¹⁸ Norli, en av de største kjedene, har opplyst at de fører i overkant av 120 000 titler (unike EAN-koder). Bokklubben hevder i DN 28. april 2005 at deres nye nettbutikk kan levere 1,2 millioner unike titler. Bokhandlerforeningen hevder at en gjennomsnittsbokhandel fører ca. 3000 titler.¹⁹ Samtidig er en vesentlig andel av bøkene på bestselgerlistene unge utgivelser med relativt kort levetid på listene. De 1000 mest solgte titlene står for i underkant av halvparten av det totale salget, både målt i kvantum og i omsetning. Det er betydelig variasjon i salget over bokhandelene, både totalt og mellom kjeder.

Et verk følger gjerne en livssyklus, der boken først utgis innbundet, etter en periode muligens i billiginnbinding og til slutt i pocketformat, eventuelt med oversettelser i enhver fase underveis. Representanter for forleggerne har i intervjuer hevdet at endringen i fastprisordningen vil kunne akselerere en allerede eksisterende utvikling der livssyklusen blir kortere. Forlagene prisdiskriminerer bakkundene ved å kontrollere titlenes livssyklus. Siden enhver vesentlig endring av et verk, slik som for eksempel en ny innbinding, får utstedt en ny EAN-kode, krever en test av hypotesen manuell inspeksjon av dataene.²⁰ Det er dessverre forholdsvis arbeidsintensivt.

4.5 Metode

Den tradisjonelle måten å måle prisnivå og endringer på, er ved hjelp av prisindekser. En prisindeks måler prisen på et relevant utvalg av produkter over tid, med referanse til en eller annen base.²¹ Mens det selges mye reisebøker, krim og billiginnbindinger om våren og skolebøker i august og september, skjer mesteparten av det tradisjonelle skjønnlitterære salget om høsten.

---

18 Ifølge Forleggerforeningen ble det utgitt 4633 titler på norske forlag i 2004.

19 Se Bokhandlerforeningens årsrapport 2005/2006.

20 Konkurransetilsynet har forsøkt ulike algoritmer for å identifisere ulike utgaver av samme verk, men har hatt heller begrenset suksess.

21 Prisindekser forsøker typisk å finne relative endringer i den minimale utgiften som er nødvendig for å opprettholde et gitt nyttenivå, ettersom prisene endrer seg over tid, se for eksempel «The Boskin Commission Report», <http://www.ssa.gov/history/reports/boskinrpt.html>.

Det er tre hovedårsaker til at Konkurransetilsynet ikke bruker prisindekser til å måle prisendringer mellom årene 2004 og 2005.

1. Markerte sesongvariasjoner i etterspørselen gjør det problematisk å bestemme et relevant utvalg av produkter. Det selges primært skolebøker i august, mens det går mest skjønnlitteratur i desember. Det finnes indekser som i hvert fall i prinsippet kan omgå problemene, men Konkurransetilsynet har ikke funnet det verken hensiktsmessig eller gjennomførbart å anvende dem.²² Sesongvariasjoner er kanskje ikke så stort problem uke for uke, og man kunne eventuelt bruke kjedede indekser over ukene, men det er et vesentlig problem mellom siste uke i 2004-utvalgene og første uke i 2005-utvalgene.

2. Titlene som fanges av en prisindeks i et hvilket som helst mulig utvalg, forventes å selge mer enn snittet av alle titler, simpelthen fordi sannsynligheten for et observert salg av en tittel i to påfølgende perioder er høyere. Det utelukker en vesentlig andel av smal litteratur. Hvis det er forskjeller i salgsutviklingen mellom bestselgere og smal litteratur, vil det påvirke prismålingen.

3. Det er ikke klart om det gir mening å undersøke prisene på fjorårets titler i år og konkludere med en prisendring. I intervjuer har representanter for forleggerne og kjedene hevdet at særlig skjønnlitteratur er ferskvare, der det immaterielle innholdet generelt forvitrer over tid. De hevder at de fleste skjønnlitterære titlene de utgir ett år, knapt selger året etter. Konkurransetilsynet finner støtte for påstanden i data, eksempelvis finner man igjen under halvparten av titlene solgt i 2004 i salgsrapportene for 2005. Selv om en utgivelse fysisk sett er lik over et år, kan verdien av idéene den inneholder endre seg over tid. Det er rimelig å tro at det isolert gir seg utslag i pris, kvantum eller begge deler. Endringen i et verks immaterielle innhold motiverer på den annen side utvalg som bestselgerlister, ikke-bestselgerlister osv. Et utvalg av titler basert på ett eller annet kriterium ett år, kan gi mer mening å sammenligne med et annet utvalg av titler basert på samme kriterium et annet år, enn å sammenligne samme utvalget av titler begge årene.²³ For eksempel vil en del av de nye og dyrere innbundne titlene høsten 2004 konkurrere med billiginbindinger av samme verk i 2005.

For prismålingen om våren kan imidlertid prisindekser være interessante over hvert årsutvalg, ettersom man får en eksogen strukturendring midt i tidsserien våren 2005 som man ikke har i tidsserien våren 2004. Verken tilsiget av nye titler eller endringer i bøkens immaterielle innhold er antakelig vesentlig over de fire ukene Konkurransetilsynet har observasjoner for. Tilsynet kunne ha beregnet tilsvarende prisindekser for de samme periodene året før, for å danne seg en oppfatning om hvilken variasjon i prisindeksene over periodene man ser uten strukturendringen. Problemet med at smal litteratur faller utenom er imidlertid fortsatt til stede. Tilsynet har vurdert det som like hensiktsmessig for formålet å rapportere ulike gjennomsnittspriser for hele det observerte salget og for ulike delmengder.

---

22 Se Boskin et al (2000).

23 Det gjelder kanskje spesielt smal litteratur, der man kan tenke på det observerte salget som tilfeldige trekninger fra en distribusjon av titler. Det interessante spørsmålet er da ikke nøyaktig hvilke titler som realiserer seg i utvalget, men om distribusjonen som salget er trukket fra, endrer seg over årene. Spesielt er Konkurransetilsynet nysgjerrig på hvordan bransjeavtalen påvirker den tilbudsgenererende prosessen. Det ligger imidlertid noe utenfor rekkevidden av denne rapporten.

Prismål

To ulike gjennomsnittspriser og et spredningsmål rapporteres. Det benyttes såkalt «snittpris», som er observert omsetning delt på observert kvantum. Snittprisen måler prisen på en gjennomsnittlig solgt bok. Dette er en vektet sum av prisene, der vektene er lik hver tittels andel av det totalt solgte antallet bøker. Snittprisen vektet dermed prisen på titler som selger mye tyngre enn titler som selger mindre. Dessuten brukes begrepet «tittelsnitt», som måler prisen på en gjennomsnittlig solgt tittel, uavhengig av hvor mye tittelen selger. Tittelsnittet er en vektet sum av prisene, der vektene er like for alle titlene, uavhengig av hvor mye titlene selger, og vektene summerer seg til en.

Mye av debatten om bransjeavtalen har handlet om konsekvensene av bransjeavtalen for pris- og salgsdistribusjonene. Tittelsnittene gir sammen med snittprisene informasjon om prisdistribusjonen. Hvis snittprisen synker, mens tittelsnittet øker, er det for eksempel konsistent med at smal litteratur blir dyrere, mens bestselgerne blir billigere. Standardavvik brukes som mål på prisspredningen i utvalget, se appendiks for detaljer. Enkelte sentrale salgsdistribusjoner er plottet grafisk, se ellers appendikset for detaljer.

Det er forsøkt å kontrollere for sesongvariasjoner i boksalget ved å sammenligne salget i en periode i 2005 med tilsvarende periode året før. Den nye avtalen representerer viktige endringer i perioden før og etter 1. mai 2005. Det rapporteres derfor også relative endringer fra april til mai innenfor de ulike gruppene i 2005, i tillegg til tilsvarende endringer året før.

Den nye avtalen representerer ulike endringer på tvers av bokgruppene. Hvis endringer i bransjeavtalen påvirker de relative bokprisene, påvirker antakelig avtalen også boksalgets fordeling over kategorier av bøker. Prisene varierer betydelig over kategorier. Endringer i fordelingen av boksalget over kategorier kan påvirke aggregerte gjennomsnittspriser. Forlagscentralens gruppeliste er brukt til å kontrollere for endringer mellom kategoriene.

Ideelt sett burde man hatt mer enn én periode før den nye bransjeavtalen trådte i kraft som sammenligningsgrunnlag for perioden etter at avtalen trådte i kraft. Med kun to perioder er det vanskelig å skille systematisk variasjon som følge av bransjeavtalen, fra usystematisk variasjon over periodene, det vil si variasjon mellom årene man ville ha sett uavhengig av bransjeavtalen. Salgsinformasjon lenger tilbake i tid foreligger imidlertid ikke som elektroniske salgsrapporter. Det er krevende å behandle informasjonsmengden manuelt. Konkurransetilsynet har forsøkt å motvirke en kort tidsserie med å undersøke et stort utvalg av det totale salget.

De interessante størrelsene er på grunn av utvalget ikke nødvendigvis de absolutte tallene, men endringene fra en periode til en annen. Eksempelvis kan man ikke være sikker på nøyaktig hva det betyr at ca. 67 000 unike titler observeres høsten 2005. For det første vil man kun ha vage idéer om hvilke titler som var i utvalget i grossist- og detaljistleddet og som ikke ble solgt i perioden. Større bokhandlere er antakelig overrepresentert i datasettet. De har gjerne et bredere utvalg som øker sannsynligheten for observerte salg av smale titler. Det kan derimot være interessant å se om man finner endringer

i antall titler blant de bokhandlene som ble trukket ut. De samme bokhandlene følges i 2004 og 2005.²⁴ Den observerte relative endringen kan gi et representativt bilde på utviklingen av solgte titler, selv om de absolutte tallene isolert kanskje ikke har noen opplagt meningsfull tolkning.

Alle resultatene som rapporteres er deskriptive salgsmål. Ingen eksplisitte teoretiske modeller utnyttes til å forstå endringene som observeres, men det er forsøkt å adressere en del av hovedmomentene i debatten i forkant av den nye avtalen.

4.6 Utvalg

Ideelt sett ville Konkurransetilsynet ha trukket en tilfeldig mengde solgte bøker fra det totale salget. Det er dessverre vanskelig å gjennomføre. Tilsynet har i stedet gjort et tilfeldig utvalg av bokhandlere fra en delmengde av alle bokhandler som tilhører de fem kjedene Ark, Norli, Tanum, Interbok/Libris og Notabene. Databasesystemene varierer noe mellom bokhandlerkjedene, og ikke alle de ca. 600 bokhandlene i Norge kunne levere skannerdata. Manuell bearbeiding av salgsinformasjon er krevende både for bokhandlene å levere og for tilsynet å prosessere. Tilsynet har derfor i stedet trukket et tilfeldig utvalg av bokhandlere fra de fem kjedene som

- kunne levere skannerdata
- eksisterte i 2004 og i 2005

Utvalget av butikker er gjort som et standard tilfeldig uttrekk av 47 bokhandlere for våruttrekkene og 58 butikker for høstuttrekkene av en liste over ca. 300 bokhandlere i de fem kjedene som tilfredsstilte kravene, der hver bokhandel hadde lik sannsynlighet for å bli trukket ut. Fra hver enkelt bokhandel har Konkurransetilsynet fått det totale salget på ukenivå for våren 2004 og 2005 og på toukers nivå for høsten 2004 og 2005. Tabellen under beskriver utvalget. Totalantallet og de faktiske markedsandelene er hentet fra Bokhandlerforeningens årsrapport 2005/2006.

Tabell:

<i>Kjede</i>	<i>Antall bokhandlere 2004</i>	<i>Markedsandeler 2004</i>	<i>Utvalg vår</i>	<i>Utvalg høst</i>
Interbok/Libris	152	23%	19	20
Norli	61	18%	9	12
Ark	69	13%	10	12
Fri Bokhandel	137	12%		
Unipa	52	10%		
Kjedefrie	47	11%		
Notabene	97	8%	9	12
Tanum	9	5%	1	2
Totalt	624		48	58

Konkurransetilsynet har derfor et utvalg som ikke fanger opp salg i nyetablerte bokhandlere, Internett-bokhandlere, bokklubber eller andre salgskanaler. Det er antakelig også en viss seleksjon, ettersom det ser ut som sannsynligheten for at en bokhandel kan levere elektroniske salgsrapporter,

24 Det er imidlertid ikke nødvendigvis de samme i vårutvalget som i høstutvalget.

øker med hvor sentralstyrt kjeden som handelen tilhører er, og størrelsen på butikken. Tilsynet har ikke nødvendigvis et helt representativt utvalg av bokhandlere. Salgsutviklingen for Fri-bokhandlere og Unipa er ikke kjent for tilsynet. Det er grunn til å tro at Fri-bokhandlernes salg har sunket i etterkant av bokreformen. Tilsynet kjenner ikke salgsutviklingen for Internett-bokhandlere, men har grunn til å tro at salget har økt. Heller ikke salgsutviklingen i bokklubbene er kjent, men salget har trolig sunket.²⁵ Prisendringene som måles er derfor ikke nødvendigvis representative for bokbransjen som helhet, men gir et bilde på endringene for i hvert fall de fem største kjedene, med en mulig skjevhet mot større bokhandlere blant de inkluderte kjedene. Tilsynet har imidlertid kontrollert kvantumsutviklingen i utvalget mot det muligens mer representative utvalget i Bokhandlerforeningens salgsstatistikk. Generelt er det funnet noenlunde samsvarende resultater. Det er en indikasjon på at resultatene ikke gir et vesentlig skjevt bilde av den generelle salgsutviklingen.

Intervjuer med kjedene har imidlertid gitt grunn til å tro at de stort sett har felles nasjonale prissettingsstrategier.²⁶ Det er derfor ikke opplagt at utvalget betyr noe for tittelsnittet. Det kan på den annen side være et problem dersom etterspørselstrukturen er vesentlig annerledes i områder rundt større enn rundt mindre bokhandlere. Kombinert med en tunghalet salgsdistribusjon av titler har man dermed en kilde til skjevhet i snittprisene. Det er allikevel ikke helt klart om dette representerer en vesentlig kilde til skjevhet, heller ikke hvilken vei en eventuell skjevhet vil gå.

4.7 Resultater

4.7.1 Vår 2004 versus vår 2005

Konkurransetilsynet har hentet inn salgsrapporter for 48 bokhandlere på ukenivå de to siste ukene i april og de to første ukene i mai 2004 og 2005, se appendiks for nærmere detaljer. Hver bokhandel har levert én salgsrapport for hver uke fra og med tredje uke i april til og med annen uke i mai begge år.

Gjennomsnittspriser og kvantumsendringer for utvalget rapporteres. Endringer i observert antall unike titler brukes som mål på endringer i bredden. Salgsutviklingen for bestselgerne måles, med definisjon av bestselgere som de 1000 mest solgte titlene. Det er vesentlige forskjeller i gjennomsnittsprisene over bokgruppene. Endringer i fordelingen av salget over bokgrupper kan drive endringer av gjennomsnittspriser for totalsalget.

---

25 Konkurransetilsynet har fått salgsdata fra Bokklubben, men ettersom Bokklubben ikke registrerer salg med EAN-koder, har tilsynet ikke klart å koble dataene. DN melder 24. januar at Bokklubben opplevde en omsetningsreduksjon på 5,6 prosent i 2005, sammenlignet med 2004. Medieoppslag tyder på at Bokklubben opplever redusert salg gjennom sine tradisjonelle salgskanaler, men økt salg over Internett.

26 Flere kjeder har i intervjuer hevdet at de ønsker å differensiere prisene mellom butikkene i tråd med variasjoner i konkurranseintensiteten. De hevder imidlertid at det ennå er teknologiske hindre i veien for sentralstyrt prising. Det er ikke vanskelig å tenke seg at vellykket aktiv og differensiert prising av hele sortimentet over geografiske områder krever sofistikerte informasjonssystemer. Enkelte kjeder har i intervjuer hevdet at de jobber med å utvikle systemer som åpner for differensiert prising over geografiske områder.

Det er derfor forsøkt å kontrollere for endringer over kategorier av bøker ved å fordele salget på bokgrupper og finne endringene i salget fra april til mai 2005, sammenlignet med tilsvarende periode i 2004. Prisutviklingen for titler som er omfattet av fastprisregimet er sammenlignet med titler som ikke er omfattet av fastprisregimet. Bestselgerlister over grupper eller kjeder rapporteres ikke, simpelthen fordi delmengdene blir så små at det gir lite mening. Salgsrapporter på ukenivå foreligger, men Konkurransetilsynet har ikke funnet vesentlig annen salgsutvikling i ukedataene og har derfor valgt å ikke rapportere ukerapportene av plasshensyn.

Det er funnet en økning i antall solgte bøker på ca. 16 prosent og ca. 9 prosent økning i antall solgte titler de to siste ukene i april og de to første ukene i mai 2005, sammenlignet med samme periode i 2004.

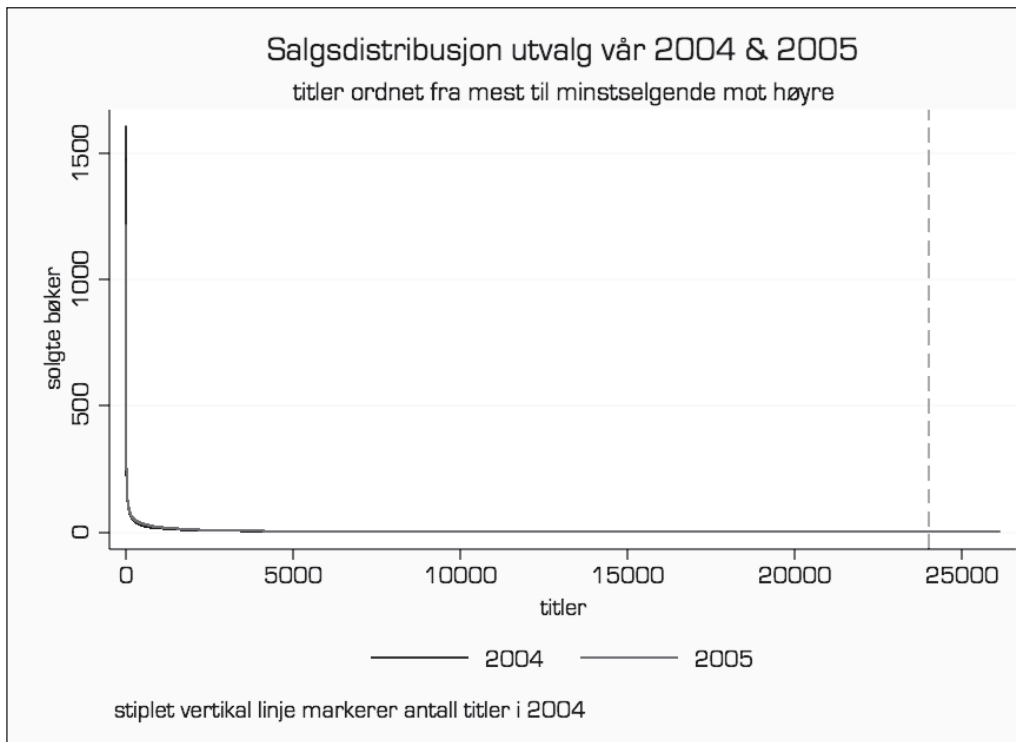
Tabell:
Vår totalt

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Totalt	163,95	0,47	149,38	0,41	-8,9%	108 340	125 468	15,8%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring antall titler</i>
Totalt	196,19	1,26	181,86	1,07	-7,3%	24 028	26 110	8,7%

Snittprisen var ca. 9 prosent lavere, mens den jevne tittelen kostet 7 prosent mindre enn i samme periode året før. Tittelsnittet var høyere enn snittprisen både i 2004 og 2005. Det betyr at bestselgerne var billigere enn den jevne tittelen begge årene. Forholdet mellom tittelsnittet og snittprisen var noe mindre i 2005 enn i 2004. Det gir ikke støtte til hypotesen om økende prisforskjeller mellom bestselgere og smalere litteratur under den nye avtalen. Økningen på 8,7 prosent flere titler i 2005 enn i 2004 vitner om større bredde. Av de 26 110 unike titlene som ble observert solgt i 2005, er 12 693 titler, ca. 49 prosent, også solgt i 2004.

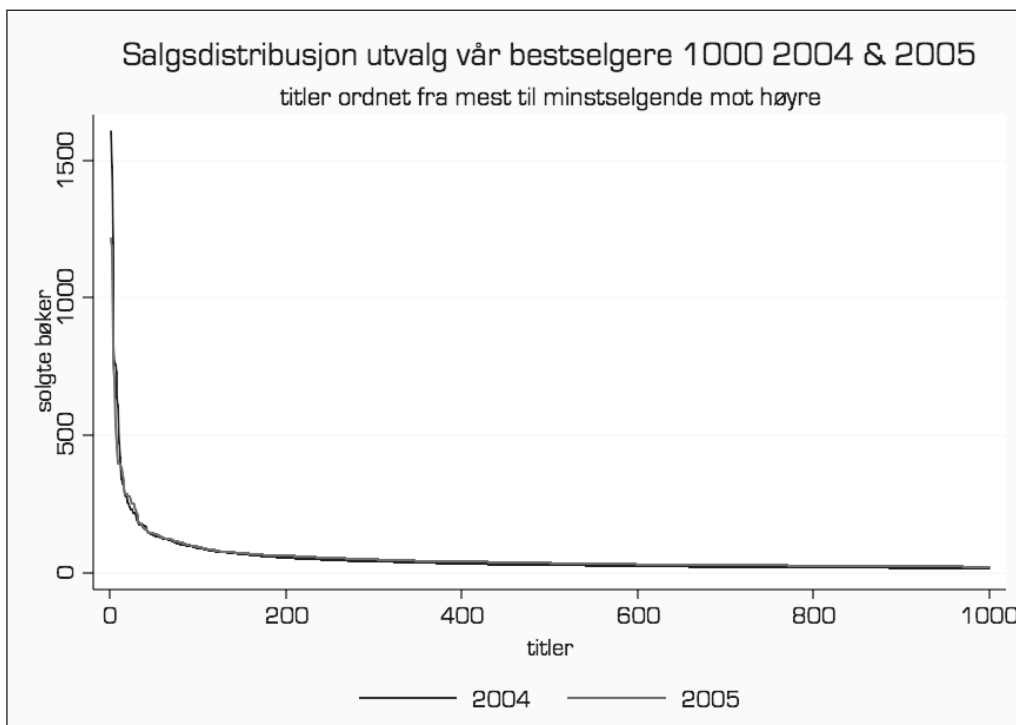
Figur 2 viser en salgsdistribusjon der Konkurransetilsynet har aggregert salget per tittel over alle bokhandlene i vårperioden 2004 og 2005 og ordnet titlene fra mest- til minstselgende mot høyre. Salgsdistribusjonen er svært tunghalet, idet noen få titler står for det aller vesentligste av salget. Hvis salget konsentrerte seg om bestselgerne, ville det vist seg ved at den røde linjen ville ligget over den blå linjen til venstre i figuren. Det er imidlertid vanskelig å se noen vesentlige forskjeller i salgsfordelingen fra 2004 til 2005, annet enn at det ble solgt noe flere titler våren 2005.

Figur 2:

I Figur 3 er de 1000 titlene til venstre i Figur 2 tatt ut. Det er vanskelig å se at noe av salgsøkningen fra 2004 til 2005 gikk på bekostning av smal litteratur.

Figur 3:

Salgsdistribusjonen av de 1000 mest solgte titlene vitner heller ikke om noen umiddelbare endringer, unntatt for den absolutte bestselgeren («Da Vinci-koden», Dan Brown, 2005, mot Norges Lover, 2004). Det er allikevel antakelig en del tilfeldige variasjoner i bestselgerne fra år til år som er uavhengig av endringer i bransjeavtalen, men som slår kraftig ut vertikalt i venstre ende av distribusjonen. Det ble solgt et bredere utvalg av titler i

2005 enn i 2004, og det ble solgt mer smal litteratur, der «smalt» noe *ad hoc* er definert som titlene som ikke er på bestselgerlisten. Salgsdistribusjonene gir ikke noen klare tegn på en økning i salget av bestselgerne på bekostning av smal litteratur, heller tvert imot.

Konkurransetilsynet har også målt salget av bestselgerne analytisk. Bestselgerne stod for ca. 47 prosent av det totale volumet i 2004, og 43 prosent i 2005. Den relative kvantumsøkningen på 8,5 prosent for bestselgerne er mindre enn kvantumsøkningen for det totale salget på ca. 16 prosent. Bestselgerne sank allikevel mer relativt i pris enn hele utvalget. Dette er kanskje noe overraskende, konsistent med en lavere prisfølsomhet for bestselgere, men kan også avspeile endringer i fordelingen av salget over bokgrupper. Ettersom bestselgerne begge årene står for noe under halvparten av det totale kvantumet, betyr det at det vesentligste av kvantumsøkningen i 2005 ikke var generert av bestselgerne, men av smalere litteratur.

Tabell:
Vår bestselgere

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Totalt	142,46	0,57	123,93	0,17	-13,0%	51 343	55 699	8,5%
	Tittelsnitt 2004	Standard avvik	Tittelsnitt 2005	Standard avvik	Endring antall titler			
Totalt	159,64	3,89	139,46	3,74	-12,6%			

Både snittprisen og tittelsnittet for bestselgerne har prosentvis sunket omtrent like mye fra 2004 til 2005. Det ser derfor ikke ut til at et mindretall av titler med høyt kvantum driver snittprisreduksjonen. Tittelsnittet er i 2005 som i 2004 høyere enn snittprisen også for bestselgerne, noe som vitner om at de aller mestselgende titlene typisk er rimeligere enn titler som selger mindre. Bestselgerne er typisk billigere enn den jevne tittel, men har hatt omtrent samme relative utvikling fra 2004 til 2005. Også for bestselgerne sank både tittelsnittet og snittprisen omtrent like mye fra 2004 til 2005. De største prisreduksjonene fra 2004 til 2005 var for bestselgerne. Snittprisen i 2004 er imidlertid delvis drevet av at den absolutte bestselgeren, Norges Lover, var spesielt dyr, med en snittpris i utvalget på 569 kroner. Det slår også ut i snittprisens standardavvik, som er en del høyere i 2004 enn i 2005.

Salgsutvikling over bokgrupper

Konkurransetilsynet har koblet salgsrapportene med Forlagsentralens katalog og fordelt det observerte salget på bokgruppene.

Gruppekode	Kategori	FS-kode
1	Skolebøker	110 - 120
2	Lærebøker	210 - 229
3	Norsk og oversatt sakprosa	310 - 339
4	Norsk og oversatt skjønnlitteratur	410 - 448
5	Billigbøker	500 - 508
6	Verk	600 - 605
7	Kommisjonsbøker	700 - 709
8	Annet	>800
Gruppeløs	Gruppeløse titler	n.a.

Omtrent to tredjedeler av de observert solgte titlene er koblet med grupper, men en større andel av kvantumet. Gruppeløse titler er derfor typisk smalere litteratur.

Tabell:

Vår totalt

	<i>Koblede titler</i>	<i>Andel koblede titler</i>	<i>Koblet kvantum</i>	<i>Andel koblet kvantum</i>
2004	16 416	68,30%	85 384	80,1%
2005	17 706	67,80%	101 217	80,7%

Manuell inspeksjon av de gruppeløse titlene tyder på at det stort sett er utenlandsk litteratur som faller utenom katalogiseringen. Ettersom det også er relativt små forskjeller i koblingsraten mellom årene, er det liten grunn til å tro at de gruppeløse titlene representerer noen vesentlige seleksjonsproblemer.

Tabell:

Vår grupper totalt

<i>Gruppe</i>	<i>Snittpris 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Snittpris 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring snittpris</i>	<i>Kvantum 2004</i>	<i>Kvantum 2005</i>	<i>Endring kvantum</i>
1	155,23	1,43	153,95	1,4	-0,8%	8 255	8 273	0,2%
2	309,5	1,61	315,63	1,84	2,0%	8 587	8 978	4,6%
3	169,58	0,69	155,57	0,62	-8,3%	29 567	35 121	18,8%
4	137,83	0,79	121,37	0,66	-11,9%	15 746	23 201	47,3%
5	95,86	0,34	90,52	0,31	-5,6%	12 318	15 369	24,8%
6	250,4	12,52	225,13	10,75	-10,1%	1 196	1 450	21,2%
7	200,1	2,17	119,59	1,24	-40,2%	8 305	5 973	-28,1%
8	236,76	3,55	202,41	2,68	-14,5%	1 410	2 852	102,3%
Gruppeløs	137,79	1,26	137,99	1,16	0,1%	22 956	24 251	5,6%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring antall titler</i>
1	226,29	3,59	214,82	3,3	-5,0%	1 645	1 710	4,0%
2	312,17	3,12	298,95	3,39	-4,1%	2 179	2 223	2,0%
3	203,46	1,95	174,54	1,69	-14,3%	4 500	5 171	14,9%
4	139,89	1,71	123,44	1,55	-8,2%	3 071	3 517	14,5%
5	94,71	0,98	90,13	1	-4,9%	2 107	2 289	8,6%
6	260,41	25,58	202,24	13,58	-47,2%	518	554	6,9%
7	122,44	2,15	116,45	2,29	-5,7%	1 918	1 700	-11,4%
8	269,27	6,33	261,06	7,67	-1,6%	478	542	13,4%
Gruppeløs	212,62	2,79	204,9	2,43	-4,8%	7 612	8 404	10,4%

Noen av de mest dramatiske endringene skjer i gruppe 6, 7 og 8. Disse gruppene er imidlertid små, målt i kvantum, og med vesentlig spredning rundt snittene, jf. de høye standardavvikene, og de er såpass heterogene at det er vanskelig å si om endringene representerer systematisk variasjon som kan tilskrives den nye bransjeavtalen. Enkeltutgivelser, for eksempel en ny utgave av Norges Lover, kan raskt drive mye av utviklingen i disse gruppene. Det gjør det vanskelig å tolke endringene som systematisk variasjon som kan tilskrives endringer i bransjeavtalen.

Konkurransetilsynet er spesielt interessert i gruppene 1 til 5. Den nye avtalen representerer ikke en endring for alle titlene i gruppe 2 til og med 5, ettersom ikke alle titlene i gruppene er fastprisbundet i periodene. Endringer i avtalen kan imidlertid også påvirke salgsutviklingen for titler

som ikke direkte er omfattet av avtalen. Tilsynet følger salgsutviklingen for titlene som er direkte omfattet av avtalen under.

Noen av de største relative kvantumsøkningene for skjønnlitteratur og sakprosa identifiseres. Gruppe 3 og 4 økte med henholdsvis ca. 18 prosent og 47 prosent relativt til samme periode i fjoråret. Det var generelt en nedgang i snittprisene, der skjønnlitteratur og sakprosa sank mest i snitt. Smal sakprosa sank mer enn bestselgende sakprosa, mens det motsatte var tilfellet for skjønnlitteratur. I begge bokgrupper sank imidlertid både bestselgerne og den jevne tittel relativt til fjoråret. Den kraftigste endringen skjedde i gruppe 3 og 4. Den jevne skolebok var noe billigere i 2005 enn i 2004, men falt svakt i pris sammenlignet med fjoråret og lite relativt til sakprosa og skjønnlitteratur. Gruppe 2, fagbøker, økte imidlertid med 2 prosent i snittpris.

Endringen i bransjeavtalen trådte i kraft 1. mai 2005, så Konkurransetilsynet ønsket også å sammenligne gjennomsnittsprisene fra april til mai samme år, i tillegg til samme periode året før. Salget samme periode året før kan gi en idé om variasjon som skyldes sesongvariasjoner, mens salgsendringer som skyldes den nye bransjeavtalen, kan gi seg til kjenne ved endringene fra april til mai 2004, relativt til april til mai 2005. Dersom bokhandlene under den tidligere avtalen var bundet til å ta høyere priser enn de selv ønsket, vil man forvente en endring i gjennomsnittsprisene etter 1. mai 2005.

Tabell:
Vår toukers perioder

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
April	159,42	0,66	150,74	0,60	-5,4%	53 720	64 627	20,3%
Mai	168,41	0,68	147,94	0,55	-12,2%	54 620	60 841	11,4%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring antall titler</i>
April	194,07	1,62	182,79	1,31	-5,8%	14 954	17 655	18,1%
Mai	190,08	1,36	175,82	1,25	-7,5%	16 369	16 908	3,3%

Gjennomsnittsprisene var lavere, kvantumet høyere og bredden større i denne perioden i 2005 enn i samme periode i 2004. Snittprisen og tittelsnittet var lavere også i april 2005 enn i samme periode året før. Selv om endringen i snittprisen er høyere i mai enn i april, kan det se ut som det er vel så mye et utslag av en høy snittpris i mai 2004, delvis drevet av Norges Lover, som i all vesentlighet var i salg fra 1. mai 2004. Tittelsnittet er imidlertid robust for enkeltutgivelser, og man ser at tittelsnittet også sank med ca. 8 prosent, relativt til mai året før med 7,5 prosent. Den vesentligste økningen i bredde skjedde i april 2005, før den nye avtalen trådte i kraft. Ser man på endringene fra april til mai begge år, ser man at kvantumet falt med ca. 6 prosent fra april til mai 2005, mens kvantumet økte med ca. 2 prosent fra april til mai 2004. Tilsvarende økte bredden med nærmere 10 prosent fra april til mai 2004, mens den sank med ca. 4 prosent fra april til mai 2005. Bredden sank imidlertid fra et høyere nivå fra april til mai 2005. Det ble solgt ca. 3 prosent flere titler i mai 2005 enn i mai 2004.

Tabell:

Vår toukers perioder

<i>Endring snittpris april til mai 2004</i>	<i>Endring snittpris april til mai 2005</i>	<i>Endring kvantum april til mai 2004</i>	<i>Endring kvantum april til mai 2005</i>
5,6%	-1,9%	1,7%	-5,9%
<i>Endring tittelsnitt april til mai 2004</i>	<i>Endring tittelsnitt april til mai 2005</i>	<i>Endring titler april til mai 2004</i>	<i>Endring titler april til mai 2005</i>
-2,1%	-3,8%	9,5%	-4,2%

Snittprisen økte fra april til mai i 2005, men ikke så mye som i 2004. Samtidig sank tittelsnittet, også relativt til samme periode i fjoråret.

Tabell:

Vår toukers perioder bestselgere

<i>Periode</i>	<i>Snittpris 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Snittpris 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring snittpris</i>	<i>Kvantum 2004</i>	<i>Kvantum 2005</i>	<i>Endring kvantum</i>
April	133,21	0,34	122,1	0,24	-8,3%	27 442	31 586	15,1%
Mai	152,72	0,35	127,1	0,33	-16,8%	26 622	28 227	6,0%

Gjennomsnittsprisene er vesentlig mye lavere i 2005 enn i de samme periodene året før. Når man ser en snittprisendring i mai 2005, sammenlignet med mai 2004, på minus 16,8 prosent, kan det bety at snittprisene var høye i 2004 heller enn at de var lave i 2005. Man ser imidlertid det samme mønsteret for både tittel og snittpris. Inntrykket av at smal litteratur heller enn bestselgere var billigere i 2005 enn i 2004, forsterkes av at snittprisen for bestselgerne økte med ca. 4 prosent, mens snittprisen sank med 2 prosent totalt fra april til mai. Igjen ser man at det er grunn til å tro at snittprisen heller var høy i mai 2004 enn lav i 2005. Tittelsnittet sank imidlertid med omtrent ca. 10 prosent for bestselgerne, sammenlignet med ca. 4 prosent totalt. Det ser derfor ut som semi-smal litteratur sank mest i pris fra april til mai 2005.

Tabell:

Vår toukers perioder bestselgere

<i>Endring snittpris april til mai 2004</i>	<i>Endring snittpris april til mai 2005</i>	<i>Endring kvantum april til mai 2004</i>	<i>Endring kvantum april til mai 2005</i>
14,6%	4,1%	-3,0%	-10,6%
<i>Endring tittelsnitt april til mai 2004</i>	<i>Endring tittelsnitt april til mai 2005</i>		
-5,8%	-9,7%		

Tittelsnittet sank relativt mer fra april til mai enn gjennomsnittsprisen. Dette kan enten tyde på at den største prisreduksjonen ikke kom på bestselgerne, men på flere titler som selger mindre, eller at bestselgerlistene består av vesentlig andre grupper av bøker enn våren 2005 relativt til våren 2004. Man ser også at snittprisen økte fra april under den tidligere avtalen til mai under den nye avtalen, men under en tredjedel av snittprisøkningen året før. At variasjonen er større mellom årene enn mellom april og mai samme år, gjør det imidlertid vanskelig å se noen umiddelbar effekt av et friere handlingsrom for prissettingen.

Variasjonen i gjennomsnittsprisene over årene gjør det interessant å se hvordan salget fordelte seg på grupper av bøker. Gjennomsnittsprisene er ujevnt fordelt over gruppene. Variasjonen i gjennomsnittsprisene totalt kan reflektere endringer i kategoriernes andeler av totalsalget.

*Tabell:
Vår toukers perioder grupper*

Periode	Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
April	1	152,4	1,8	150,55	1,84	-1,2%	4 993	4 792	-4,0%
	2	298,46	2,06	314,46	2,5	5,4%	4 872	5 133	5,4%
	3	171,23	0,98	162,64	0,89	-5,0%	14 473	17 079	18,0%
	4	138,59	1,14	111,85	0,99	-19,3%	7 476	11 345	51,8%
	5	95,51	0,51	89,92	0,4	-5,9%	5 667	8 398	48,2%
	6	264,32	22,1	230,83	21,84	-12,7%	635	664	4,6%
	7	116,37	1,64	116,83	1,63	0,4%	3 222	3 393	5,3%
	8	230,18	4,95	229,25	3,88	-0,4%	717	1 227	71,1%
	Gruppeløs	135,95	1,71	140,79	1,63	3,6%	11 665	12 596	8,0%
Mai	1	159,57	2,32	158,62	2,15	-0,6%	3262	3 481	6,7%
	2	323,97	2,54	317,2	2,72	-2,1%	3715	3 845	3,5%
	3	168,01	0,98	148,88	0,86	-11,4%	15094	18 042	19,5%
	4	137,14	1,09	130,47	0,86	-4,9%	8270	11 856	43,4%
	5	96,16	0,46	91,25	0,48	-5,1%	6651	6 971	4,8%
	6	234,64	9,24	220,31	7,25	-6,1%	561	786	40,1%
	7	253,18	3,17	123,23	1,89	-51,3%	5083	2 580	-49,2%
	8	243,56	5,08	182,14	3,6	-25,2%	693	1 625	134,5%
	Gruppeløs	139,7	1,86	134,96	1,65	-3,4%	11 291	11 655	3,2%
		<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring antall titler</i>
April	1	226,28	4,22	212,09	4,05	-6,3%	1 155	1 169	1,2%
	2	313,65	3,89	303,02	4,01	-3,4%	1 401	1 610	14,9%
	3	202,08	2,35	187,06	2,11	-7,4%	3 034	3 617	19,2%
	4	139,16	2,13	128	1,97	-8,0%	2 004	2 433	21,4%
	5	95,26	1,07	92,65	1,16	-2,7%	1 457	1 679	15,2%
	6	272,9	39,7	214,61	23,05	-21,4%	321	366	14,0%
	7	129,42	3,06	111,32	2,46	-14,0%	1 079	1 142	5,8%
	8	273,97	8,12	264,19	9,59	-3,6%	285	355	24,6%
	Gruppeløs	205,11	3,6	198,37	2,95	-3,3%	4 218	5 294	25,5%
Mai	1	219,7	4,68	215,03	4,23	-2,1%	968	1 043	7,7%
	2	317,52	3,88	310,66	4,46	-2,2%	1 490	1 420	-4,7%
	3	204,55	2,34	169,68	1,96	-17,0%	3 400	3 813	12,1%
	4	139,94	1,97	122,59	1,76	-12,4%	2 277	2 557	12,3%
	5	95,99	1,13	91,26	1,19	-4,9%	1 654	1 708	3,3%
	6	224,41	12,38	195,87	10,09	-12,7%	322	349	8,4%
	7	116,37	2,58	120,37	3,09	3,4%	1 354	1 048	-22,6%
	8	265,46	7,67	247,41	8,23	-6,8%	330	390	18,2%
	Gruppeløs	204,5	3,58	196,52	3,24	-3,9%	4 574	4 580	0,1%

Man ser en økning i kvantumet av gruppe 5, billigbøker, i april 2005 på ca. 48 prosent relativt til fjoråret, mens den samme relative økningen i mai er ca. 5 prosent. Samtidig økte salget av bøker i gruppe 4 med 52 prosent i april 2005 relativt til april 2004, og med ca. 43 prosent i mai relativt til fjoråret. Det kan forklare hvorfor man finner en økning i gjennomsnittsprisen fra april til mai: Bokhandlene solgte vesentlig mer billigbøker før den nye avtalen trådte i kraft og gikk i mai over til å selge dyrere innbundet litteratur, særlig sakprosa og skjønnlitteratur. Tittelsnittet er for nesten alle gruppene lavere i mai 2005 enn i samme periode året før. Mens den jevne

skjønnlitterære tittel var ca. 4 prosent billigere under den nye avtalen, økte snittprisen med nesten 17 prosent. Billigbøker reduserte salget med 17 prosent fra april til mai 2005, mens det var en 17 prosent økning i 2004.

Tabellen under viser relative endringer i salgsutviklingen fra mai til april i 2004 og 2005.

Tabell:

Vår toukers perioder grupper

Gruppe	Endring snittpris april til mai 2004	Endring snittpris april til mai 2005	Endring kvantum april til mai 2004	Endring kvantum april til mai 2005
1	4,7%	5,4%	-34,7%	-27,4%
2	8,5%	0,9%	-23,7%	-25,1%
3	-1,9%	-8,5%	4,3%	5,6%
4	-1,0%	16,6%	10,6%	4,5%
5	0,7%	1,5%	17,4%	-17,0%
6	-11,2%	-4,6%	-11,7%	18,4%
7	117,6%	5,5%	57,8%	-24,0%
8	5,8%	-20,6%	-3,3%	32,4%
Gruppeløs	2,8%	-4,1%	-3,2%	-7,5%

Gruppe	Endring tittelsnitt april til mai 2004	Endring tittelsnitt april til mai 2005	Endring titler april til mai 2004	Endring titler april til mai 2005
1	-2,9%	1,4%	-16,2%	-10,8%
2	1,2%	2,5%	6,4%	-11,8%
3	1,2%	-9,3%	12,1%	5,4%
4	0,6%	-4,2%	13,6%	5,1%
5	0,8%	-1,5%	13,5%	1,7%
6	-17,8%	-8,7%	0,3%	-4,6%
7	-10,1%	8,1%	25,5%	-8,2%
8	-3,1%	-6,4%	15,8%	9,9%
Gruppeløs	-0,3%	-0,9%	8,4%	-13,5%

Mens kvantumet av gruppe 5 økte med 17,4 prosent fra april til mai i 2004, sank kvantumet av billigbøker fra april til mai 2005 med 17 prosent. Det ser ut til at bokhandlene solgte vesentlig mer billigbøker i forkant av den nye avtalen, og deretter vred salget mot gruppe 3 og 4 etter at den nye avtalen trådte i kraft. Gruppe 4 er i snitt vesentlig dyrere enn gruppe 5. Det kan forklare at snittprisen for bestselgere øker fra april til mai, men gjennomsnittsprisene sank for et flertall av kategoriene. Det kan også forklare hvorfor snittprisene er vesentlig lavere også i april 2005 enn i april 2004 og ikke bare i mai.

Fastprisbundne titler vår

Våren 2004 var alle titler fra norske forlag underlagt Forleggerforeningen og utgitt i 2003 eller 2004, fastprisbundne uten rabattmuligheter. Bokhandlene gav i snitt en rabatt på ca. 25 prosent for titler som ikke lenger var fastprisbundne våren 2004.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2004			Fastprisbundet 2004		
Utgitt 2002 eller tidligere	Standard	Kvantum	Utgitt 2003 eller 2004	Standard	Kvantum
Endring pris - fastpris	avvik		Endring pris - fastpris	avvik	
-24,6%	0,0014	45 186	-3,7%	0,0009	39 053

Før avtalen trådte i kraft 1. mai 2005 ser man imidlertid at bokhandlene gav omtrent dobbelt så høy rabatt på fastprisbundne bøker, noe mer på titler som ikke var fastprisbundne.

Tabell:
Før 1. mai vår 2005

Ikke fastprisbundet 2005			Fastprisbundet 2005		
Utgitt 2003 eller tidligere			Utgitt 2004 eller 2005		
Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
-28,6%	0,0028	27 506	-8,5%	0,0010	24 525

Bokhandlene utnyttet rabattmuligheten som åpnet seg etter 1. mai 2005 ved å sette ned prisen på tidligere fastprisbundne bøker med ca. 16 prosent. Titler som ikke var fastprisbundne verken før eller etter 1. mai, ble også gjenstand for større rabatter, med 37 prosent sammenlignet etter 1. mai, sammenlignet med 29 prosent før 1. mai.

Tabell:
Etter 1. mai vår 2005

Ikke fastprisbundet 2005			Delvis fastprisbundet 2005			Fastprisbundet 2005		
Utgitt 2003 eller tidligere			Utgitt 2004			Utgitt 2005		
Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
-37,3%	0,0021	28 271	-16,7%	0,0021	11 343	-6,0%	0,0016	9 571

Fastprisbundne titler over grupper vår

Bokhandlene ser ut til i snitt å ha gitt noe rabatt på fastprisbundne bøker under den tidligere avtalen, særlig i gruppe 4. Titler som ikke lenger er omfattet av avtalen, sank i pris etter fastprisperiodens utløp i gruppe 3 og 4, men ikke i gruppe 1 og 2. Det kan tyde på at aktualitetsverdien i gruppe 1 og 2 holder seg lenger.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2004				Fastprisbundet 2004		
Utgitt 2002 eller tidligere				Utgitt 2003 eller 2004		
Gruppe	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
1	-9,2%	0,0012	6 957	-5,8%	0,0018	1 279
2	-6,6%	0,0035	4 669	-4,8%	0,0027	3 734
3	-33,2%	0,0029	13 544	-0,9%	0,0015	15 673
4	-41,0%	0,0031	9 752	-3,6%	0,0030	5 815
5	-15,5%	0,0035	5 260	-0,8%	0,0017	6 898
6	-21,0%	0,0105	431	-13,8%	0,0038	718
7	-16,2%	0,0044	3 747	-13,9%	0,0017	4 383
8	-19,7%	0,0085	826	-10,1%	0,0064	553

Tabell:

Før 1. mai vår 2005

Ikke fastprisbundet 2005				Fastprisbundet 2005			
Utgitt 2003 eller tidligere				Utgitt 2004 eller 2005			
Gruppe	Endring	Standard	Kvantum	Endring	Standard	Kvantum	
pris - fastpris	avvik		pris - fastpris	avvik			
1	-6,7%	0,0125	4 272	-1,5%	0,0124	520	
2	-9,7%	0,0047	3 049	-5,0%	0,0022	2 084	
3	-32,5%	0,0041	6 694	-7,8%	0,0014	10 385	
4	-53,5%	0,0037	7 555	-6,7%	0,0027	3 790	
5	-16,6%	0,0041	3 156	-9,6%	0,0018	5 242	
6	-25,6%	0,0150	292	-19,8%	0,0059	372	
7	-16,5%	0,0047	1 925	-12,0%	0,0041	1 468	
8	-26,2%	0,0096	563	-22,2%	0,0069	664	

Under den nye avtalen, som åpnet for å gi rabatter i gruppe 2, 3 og 4, var det større vilje til å gi rabatter i gruppe 3 og 4 etter 1. mai 2005 enn før 1. mai under den tidligere avtalen, som forbød rabatter. Særlig gjaldt det skjønnlitteratur, der rabatten i snitt var 11 prosent for titlene som etter 1. mai ikke lenger var fastprisbundet. Rabatten var også i snitt en del større etter 1. mai for titler som ikke var fastprisbundet verken før eller etter 1. mai i gruppe 3 og 4.

Representanter for forleggere og bokhandlere har i intervjuer hevdet at mye av det skjønnlitterære salget i mai bar preg av posisjonering mellom kjedene. Enkelte har pekt på at mye av den omtalte omsetningsøkningen var generert av backlog skjønnlitteratur, kjøpt opp i store kvanta og solgt til lave priser i perioden rundt 1. mai. I så fall vil bøker som generelt ikke var omfattet av fastprisordningen, ha generert en del salg, og de dukker gjerne opp i kategori 3 og 4. Det er i de samme gruppene man ser størst endringer i rabatter relativt til fjoråret, og særlig i gruppe 3, sakprosa. Kjeden kan neppe selge backlog litteratur i mengder over tid, slik at det er vanskelig å tilskrive en eventuell salgsøkning grunnet backlog-salg som en langsiktig konsekvens av omleggingen av fastprisordningen. Det gir i så fall grunn til å tro at de rapporterte salgstallene ikke nødvendigvis er representative for den langsiktige utviklingen i boksalget etter at den nye bransjeavtalen trådte i kraft.

Tabell:

Etter 1. mai vår 2005

Ikke fastprisbundet 2005				Delvis fastprisbundet 2005			Fastprisbundet 2005		
Utgitt 2003 eller tidligere				Utgitt 2004			Utgitt 2005		
Gruppe	Endring	Standard	Kvantum	Endring	Standard	Kvantum	Endring	Standard	Kvantum
pris - fastpris	avvik			pris - fastpris	avvik		pris - fastpris	avvik	
1	-7,2%	0,0019	2 954	-2,2%	0,0026	260	-1,4%	0,001	267
2	-7,5%	0,0051	2 317	-6,9%	0,0041	842	-4,6%	0,009	686
3	-51,5%	0,0031	10 630	-11,6%	0,0033	3 674	-4,3%	0,002	3 738
4	-53,6%	0,0040	6 500	-29,9%	0,0040	3 635	-10,0%	0,006	1 721
5	-21,5%	0,0052	3 206	-5,8%	0,0044	1 582	-4,4%	0,001	2 183
6	-37,9%	0,0148	328	-20,6%	0,0100	299	-15,6%	0,012	159
7	-11,1%	0,0051	1 433	-8,5%	0,0063	639	-4,8%	0,007	507
8	-25,1%	0,0067	903	-26,9%	0,0090	412	-20,9%	0,008	310

Oppsummering vårutvalget

Prisene var generelt lavere i vårperioden i 2004, sammenlignet med 2005, og det ble solgt flere bøker med større bredde. Kvantumet sank imidlertid fra april til mai i 2005, men var i nivå høyere enn i 2004 for både april og mai. Gjennomsnittsprisen økte noen prosent fra april til mai. Samtidig økte kvantumet av gruppe 4, norsk skjønnlitteratur, som primært består av innbundne og heftede bøker, kraftig i mai 2005, relativt både til april samme år og til mai 2004, mens det i april 2005 ble solgt en vesentlig større mengde billigbøker enn året før. Det ser ut til at bokhandlene solgte store mengder billigbøker i perioden før mai og deretter vred salget over mot gruppe 3 og 4. Fastprisen ser ut til å binde sterkest for gruppe 4, ved at det kan observeres at prisen synker og antall solgte bøker øker betydelig etter 1. mai 2005. Det er vanskelig å finne støtte for at den nye avtalen går på bekostning av bredden. Man finner for det meste en større relativ prisreduksjon for bøker som ikke er på bestselgerlistene, men størst salgsøkning for smalere litteratur.

Man finner også vesentlige forskjeller mellom kjedene, men detaljerte resultater kan ikke rapporteres, ettersom dette er forretningssensitiv informasjon. Mens særlig én kjede aktivt utnyttet endringen og genererte en stor salgsøkning, forholdt andre seg mer passive og opplevde en salgssvikt relativt til fjoråret. Noen av de passive kjedene har fortalt at de begynte salget tredje uke i mai, etter å ha observert de andre kjedenes reaksjoner på frislippet. Boksaget rundt 1. mai 2005 tyder på at den nye avtalen kan ha endret konkurransesituasjonen i bokmarkedet.

4.7.2 Høst 2004 versus høst 2005

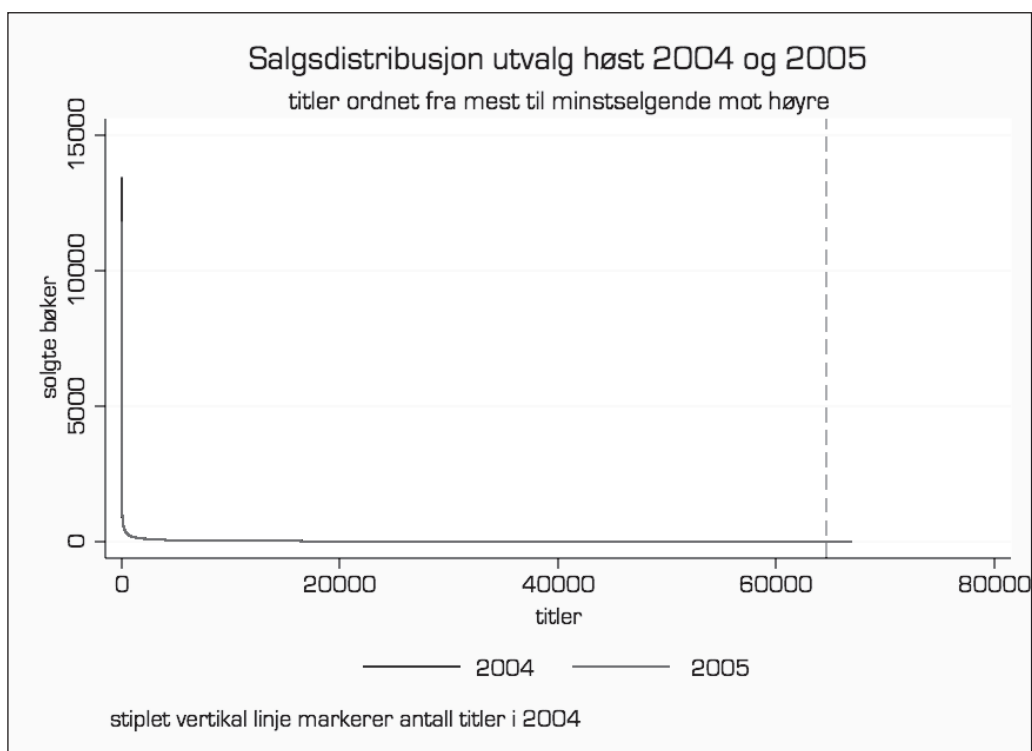
Konkurransetilsynet har informasjon om salget av i overkant av 2 millioner bøker, med en samlet omsetning på i underkant av 420 millioner kroner, høsten 2004 og 2005 fra til sammen 58 bokhandlere, se appendiks for fordelingen av utvalget over kjedene.

Tabell:
Høst totalt

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Totalt	190,05	0,14	190,81	0,15	0,4%	1 109 231	1 122 286	1,2%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring Antall titler</i>
Totalt	198,85	0,87	205,69	0,93	3,4%	64 615	66 934	3,6%

Snittprisen høsten 2004 og 2005 er bortimot uendret, mens tittelsnittet økte med 3,4 prosent. Det tyder på at den jevne solgte tittel ble noe dyrere, mens den jevne solgte bok kostet omtrent det samme høsten 2004 som høsten 2005. Det er en liten salgsøkning på 1,2 prosent i utvalget høsten 2005, i forhold til samme periode i 2004. Bredden ser imidlertid ut til å ha økt. Det er solgt 3,6 prosent flere titler høsten 2005. Bokhandlerforeningen finner tilsvarende resultater. Innkjøpsstatistikken deres viser at bokhandlene kjøpte inn 4 prosent flere titler i 2005 relativt til 2004. Til sammen 36 350 av titlene (ca. 54 prosent) som er solgt i 2005, finner man igjen i utvalget i 2004.

Figur 4:

Utover at det er solgt flere titler, er det som for våren vanskelig å se noen vesentlige endringer i salgsdistribusjonen fra høsten 2004 til høsten 2005.

Tabell:

Høst bestselgere

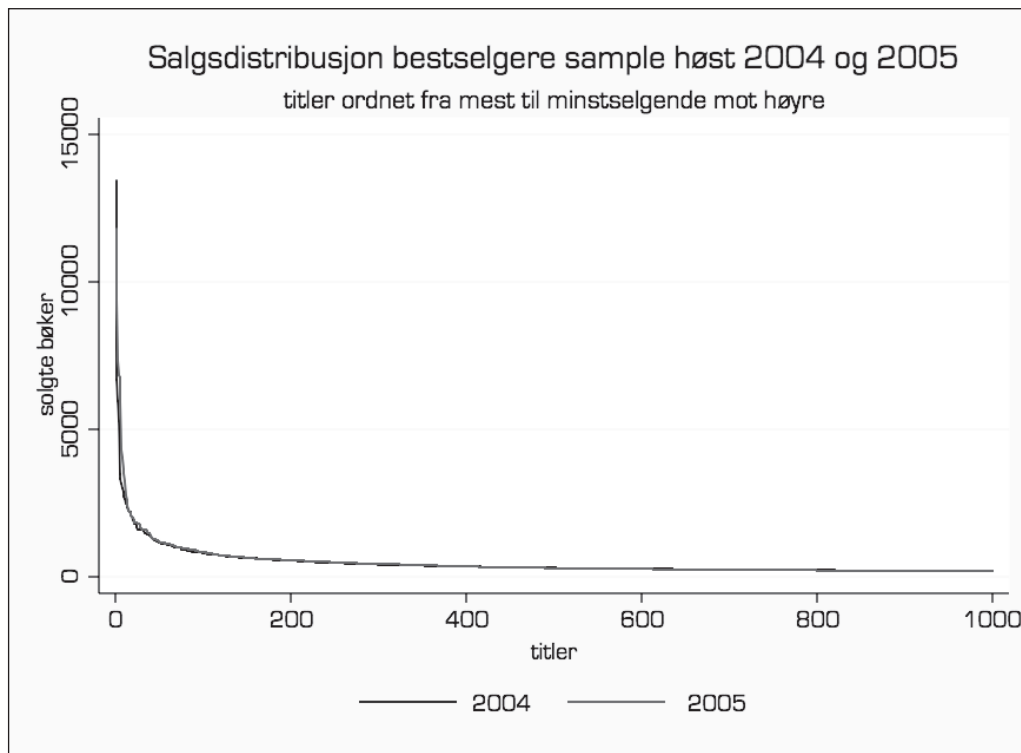
Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Totalt	194,43	0,2	191,66	0,17	-1,4%	449 737	470 375	4,6%
	Tittelsnitt 2004	Standard avvik	Tittelsnitt 2005	Standard avvik	Endring tittelsnitt			
Totalt	188,02	4,65	183,52	3,7	-2,4%			

Salgsutviklingen for de 1000 mest solgte titlene viser at prisene på bestselgerne falt fra 2004 til 2005. Både snittprisen og tittelsnittet viser en nedgang på henholdsvis 1,4 prosent og 2,4 prosent. Den jevne bestselgende tittel er billigere enn den jevne tittel totalt, mens de absolutte bestselgerne er noe dyrere både høsten 2004 og høsten 2005. Forskjellene er imidlertid små. Kvantumet av titler på bestselgerlisten økte med 4,6 prosent fra høsten 2004 til høsten 2005. Sett i sammenheng med at bokprisene totalt sett steg i denne perioden, tyder dette på at de bøkene som selger mest, har gått noe ned i pris, mens smalere litteratur var dyrere høsten 2005, sammenlignet med fjoråret.

Det er imidlertid ikke et fåtall av titler som driver prisreduksjonen, ettersom tittelsnittet faller mer enn snittprisen på bestselgerlisten. Sammenlignet med totaltallene tyder det på at de største prisreduksjonene er kommet på «semi-smal» litteratur, det vil si titler som ikke er blant de absolutte bestselgerne, men heller ikke de aller smaleste titlene. Bestselgerne har økt andelen av totalkvantumet med 1,7 prosent relativt til høsten 2004.

Salgsdistribusjonen av bestselgere gir ikke noen umiddelbare signaler om vesentlige endringer i salgsutviklingen. Også høsten 2004 solgte bestselgeren («Da Vinci-koden», Dan Brown) noe mer enn bestselgeren høsten 2005 («Frelseren», Jo Nesbø), men det forventes mer variasjon i enkelttitler enn i bredere utvalg.

Figur 5:

Salgsrapportene på toukers nivå kontrollerer bedre for sesongvariasjoner i salget enn totaltallene. Det selges mer skolebøker i starten av september enn i midten av november. På den annen side er salgsrapportene på toukers nivå mer utsatt for tilfeldige variasjoner i salget. For eksempel har representanter for bokhandlene hevdet at dårlig vær generelt er bra for boksalget. Slike tilfeldige variasjoner gir generelt kraftigere utslag i toukersrapportene enn for totaltallene.

Tabell:

Høst toukers perioder

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Sep. 1	205,67	0,42	209,55	0,43	1,9%	127 411	129 933	2,0%
Sep. 2	180,37	0,47	190,09	0,45	5,4%	105 473	109 751	4,1%
Okt. 1	179,01	0,47	176,26	0,49	-1,5%	95 524	97 407	2,0%
Okt. 2	179,61	0,47	177,46	0,53	-1,2%	99 008	95 243	-3,8%
Nov. 1	178,16	0,47	175,49	0,52	-1,5%	95 812	102 285	6,8%
Nov. 2	184,29	0,51	184,59	0,44	0,2%	113 449	117 569	3,6%
Des. 1	186,68	0,31	188,55	0,41	1,0%	191 755	167 753	-12,5%
Des. 2	202,71	0,27	200,78	0,27	-1,0%	280 799	302 345	7,7%

	Tittelsnitt 2004	Standard avvik	Tittelsnitt 2005	Standard avvik	Endring tittelsnitt	Titler 2004	Titler 2005	Endring Antall titler
Sep. 1	200,13	1,05	206,39	1,3	3,1%	23 174	23 015	-0,7%
Sep. 2	185,52	1,05	196,92	1,22	6,1%	22 904	23 255	1,5%
Okt. 1	190,47	1,11	184,68	1,11	-3,0%	21 956	23 323	6,2%
Okt. 2	183,84	1,19	192,05	1,13	4,5%	23 628	21 156	-10,5%
Nov. 1	190,68	1,18	196,27	1,38	2,9%	22 562	22 025	-2,4%
Nov. 2	195,07	1,12	201,15	1,26	3,1%	22 891	22 177	-3,1%
Des. 1	194,96	1,11	198,05	1,31	1,6%	26 125	24 437	-6,5%
Des. 2	194,56	0,95	200,47	1,17	3,00%	29 956	31 076	3,70%

Mens snittprisene var noe høyere i september 2005 relativt til tilsvarende periode året før, er snittprisen generelt svakt lavere ut høsten. Septembersalget er hovedsakelig skolebøker, mens resten av høsten tiltakende domineres av sakprosa og skjønnlitteratur. Kvantumsutviklingen går mer konsistent i retning av økt salg, med unntak av en solid nedgang i første halvdel av desember. Det er ikke klart hva som forårsaket kvantumsreduksjonen i de to første ukene i desember. Reduksjonen utlignes av en økning de siste to ukene i desember, da salget var omtrent dobbelt så stort. For tittelsnittene er utslagene større og mer entydige. Med unntak av første halvdel av oktober stiger tittelsnittet fra 2004 til 2005. Igjen er dette et tegn på at prisene for bøker som selger godt har gått ned, mens prisene på titler som er relativt mindre etterspurt har økt.

Endringen i bredden, det vil si antall solgte titler, er noe mer ujevn over toukersperiodene. Generelt ser vi færre solgte titler hver toukers periode relativt til samme periode året før; allikevel er det solgt flere titler totalt over hele høsten 2005. Det antyder smalere utvalg *innen* hver periode, men større variasjon i utvalget *mellom* periodene.

Tabell:

Høst toukers perioder bestselgere

Periode	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
Sep. 1	211,81	0,62	212,96	0,59	0,5%	57 759	60 915	5,5%
Sep. 2	167,02	0,62	183,74	0,61	10,0%	46 469	48 295	3,9%
Okt. 1	165,7	0,65	166,03	0,59	0,2%	40 775	41 553	1,9%
Okt. 2	173,94	0,62	163,9	0,8	-5,8%	43 141	44 942	4,2%
Nov. 1	168,14	0,59	159,09	0,56	-5,4%	41 635	48 253	15,9%
Nov. 2	183,1	0,83	179,01	0,48	-2,2%	51 850	58 977	13,7%
Des. 1	193,7	0,38	194,64	0,56	0,5%	98 993	86 982	-12,1%
Des. 2	202,71	0,34	217,58	0,28	7,3%	147 305	162 825	10,5%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>			
Sep. 1	221,43	4,55	229,45	4,59	3,6%			
Sep. 2	183,38	4,38	199,22	4,52	8,6%			
Okt. 1	175,98	4,38	172,91	4,01	-1,7%			
Okt. 2	174,95	4,1	181,72	6,77	3,9%			
Nov. 1	170,06	3,79	166,75	3,94	-1,9%			
Nov. 2	172,55	4,34	165,94	3,59	-3,8%			
Des. 1	176,07	3,72	176,92	5,89	0,5%			
Des. 2	194,56	3,94	190,65	3,68	-2,0%			

Snittprisen på bestselgerne ser ut til å ha hatt en sterkest nedgang i perioden frem til det største julesalget startet. I desember 2005 har derimot prisene økt noe relativt til desember 2004, særlig i siste halvdel av måneden. Samtidig ser man at omsatt kvantum øker i alle toukers perioder, unntatt

siste halvdel av desember. Tittelsnittet falt de to siste ukene i desember 2005, samtidig som snittprisen økte. Det tyder på at bestselgerne julen 2005 var relativt dyre bøker.

Høst over grupper

Pris- og kvantumsutviklingen varierer mellom de ulike typene litteratur. Her gjentas for ordens skyld katalogiseringen.

Gruppekode	Kategori	FS-kode
1	Skolebøker	110 - 120
2	Lærebøker	210 - 229
3	Norsk og oversatt sakprosa	310 - 339
4	Norsk og oversatt skjønnlitteratur	410 - 448
5	Billigbøker	500 - 508
6	Verk	600 - 605
7	Kommisjonsbøker	700 - 709
8	Annet	>800
Gruppeløs	Gruppeløse titler	n.a.

Konkurransetilsynet har koblet en noe større andel av titlene i 2004 enn i 2005, men forskjellene er relativt små.

Tabell:

Høst totalt

	Koblede titler	Andel koblede titler	Koblet kvantum	Andel koblet kvantum
2004	36 880	57,1%	923 996	83,3%
2005	36 963	55,2%	958 388	85,4%

I forhold til vårutvalget kobles en mindre andel av både titlene og det totale kvantumet. Det kan ha sammenheng med at utvalget om høsten er større, ettersom sannsynligheten for å koble en tittel generelt vokser med salget av tittelen.

Tabell:

Høst grupper totalt

Gruppe	Snittpris 2004	Standard Avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Endring snittpris	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum
1	209,77	0,4	218,73	0,4	4,3%	141 625	142 372	0,5%
2	317,44	0,62	312,14	0,55	-1,7%	74 551	72 391	-2,9%
3	218,01	0,24	210,28	0,23	-3,5%	279 286	284 558	1,9%
4	189,32	0,23	179,47	0,22	-5,2%	219 302	259 767	18,5%
5	101,52	0,1	98,56	0,11	-2,9%	121 208	112 942	-6,8%
6	273,34	4,26	345,52	7,28	26,4%	7 169	7 588	5,8%
7	124,18	0,46	134,43	1,01	8,3%	51 847	43 201	-16,7%
8	224,41	0,81	209,37	0,72	-6,7%	29 008	35 569	22,6%
Gruppeløs	150,15	0,44	164,4	0,49	9,5%	185 235	163 898	-11,5%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard Avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Endring tittelsnitt</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Endring Antall titler</i>
1	235,01	2,69	242,64	2,73	3,2%	5 081	4 951	-2,6%
2	287,51	2,11	293,19	2,04	2,0%	4 826	4 867	0,8%
3	202,16	1,25	194,24	1,24	-3,9%	9 127	9 628	5,5%
4	142,61	1,2	137,55	1,07	-3,5%	6 675	6 677	0,0%
5	94,72	0,74	93,27	0,69	-1,5%	3 481	3 770	8,3%
6	235,8	13,44	280,37	21,32	18,9%	1 161	1 059	-8,8%
7	123,77	1,55	129,04	2,14	4,3%	5 236	4 599	-12,2%
8	262,27	4,57	273,84	5,97	4,4%	1 293	1 412	9,2%
Gruppeløs	211,98	1,37	224,3	1,49	5,8%	27 735	29 971	8,1%

Snittprisen for gruppe 2, 3 og 4 falt relativt til fjoråret. For gruppe 1, der fastprisen ikke ble opphevet, økte både snittprisen og tittelsnittet. På den annen side representerte ikke den nye avtalen noen endringer for gruppe 5, der snittprisen gikk ned med ca. 3 prosent. For gruppe 3 og 4 ser man også at tittelsnittet og gjennomsnittsprisen sank med omtrent like mye relativt til samme periode i 2004. Det tyder på en generell prisreduksjon og ikke rabatter på et lite utvalg bestselgere.

Gruppe 4 fikk en av de høyeste relative kvantumsøkningene fra høsten 2004 til høsten 2005, både absolutt og som andel av totalsalget. Snittprisen gikk samtidig ned med ca. 5 prosent, mens tittelsnittet gikk ned med noe mindre. Det ser derfor ut til at prisen på de mestselgende titlene gikk mest ned, men at det samtidig var en jevn prisnedgang over alle titlene sammenlignet med året før. Salget av billigbøker, gruppe 5, sank med ca. 7 prosent, samtidig som den gjennomsnittlige prisen for gruppen falt med om lag 3 prosent. Det kan være at økningen i gruppe 4 følger av substitusjon fra gruppe 5, ettersom gruppe 4 er blitt relativt billigere. Dette kan også forklare hvorfor snittprisen for bøker er omtrent den samme høsten 2004 sammenlignet med 2005: Leserne kjøper dyrere litteratur billigere. Salgsøkningen ser imidlertid ikke ut til å ha generert større bredde. Man finner nesten nøyaktig like mange titler solgt i gruppen i 2004 som i 2005.

I gruppe 3 er det en mer beskjeden kvantumsøkning på ca. 2 prosent. Man ser at snittprisen og tittelsnittet for gruppe 1, skolebøker, har steget og har en beskjeden relativ kvantumsøkning i forhold til gruppe 3 og 4. Gjennomsnittsprisen for gruppe 2 har imidlertid sunket like mye som for gruppe 3. Det er derfor ikke et klart mønster at opphevelsen av fastprisordningen alene reduserer prisene umiddelbart. Unntakene er skolebøker, verk og kommisjonsbøker. For de to sistnevnte er dessuten økningen i snittprisen relativt sterk, henholdsvis 12,8 prosent og 14,4 prosent.

Gruppe 6, 7 og 8 er imidlertid både små og spesielle, med generelt høy prisspredning, der et mindretall av titler driver resultatene. Det er vanskeligere å tenke på variasjoner i salget innenfor disse gruppene enn for de andre. Spesielt er det vanskelig å tenke på variasjoner i salgsutviklingen innenfor gruppene i sammenheng med endringer i bransjeavtalen. For eksempel vil eventuelle nytgivelser som selges i store kvanta i gruppe 6 og 7, ha stor påvirkning på gjennomsnittsprisen.

Høst toukers perioder over grupper

Salgsutviklingen over bokgruppene for hver toukers periode høsten 2004 og 2005 viser at mens den vesentligste andelen av salget i september er skole- og lærebøker, selges det primært skjønnlitteratur og sakprosa resten av høsten. Mens skjønnlitteratur og sakprosa generelt har sunket i pris, har skolebøker økt. Det kan forklare utviklingen i gjennomsnittsprisen, som var høyere i september 2005 enn i september 2004, men generelt lavere utover høsten. Generelt selges det færre bøker i gruppe 5 og flere i gruppe 3 og 4. Gruppe 3 og 4 er typisk dyrere bøker. Det kan derfor se ut som det er en vridning i salget mot dyrere bøker i gruppe 3 og 4 fra billigere bøker i gruppe 5.

I gruppe 1, der den nye avtalen ikke representerte noen endringer, ser man

generelt små prisendringer, mens gruppe 2, 3 og 4 generelt har prisreduksjoner. Mønsteret er imidlertid klarere for gruppe 4 enn for gruppe 3 og særlig gruppe 2. Kvantumsøkningene for gruppe 1 generelt er lavere enn for gruppe 2, 3 og 4.

Tabell:
Høst sep. 1

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	245,61	0,69	246,82	0,71	0,5%	41 762	44 678	7,0%
2	321,6	1,3	314,01	1,14	-2,4%	14 018	14 425	2,9%
3	191,22	0,86	191,76	0,85	0,3%	17 685	18 252	3,2%
4	154,39	0,88	150,61	0,77	-2,4%	14 063	15 730	11,9%
5	99,61	0,32	99,38	0,36	-0,2%	10 813	9 858	-8,8%
6	229,74	11,02	278,94	22,6	21,4%	718	667	-7,1%
7	137,77	1,49	144,04	1,56	4,5%	6 130	4 862	-20,7%
8	286,5	3,05	236,5	2,87	-17,4%	2 478	3 436	38,7%
Gruppeløs	156,51	1,17	173,25	1,42	10,7%	19 744	18 025	-8,7%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Reativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	243,55	2,47	251,94	3,64	3,4%	3 368	3 229	-4,1%
2	304,58	2,93	308,97	2,8	1,4%	2 474	2 447	-1,1%
3	204,92	1,88	202,75	1,78	-1,1%	3 956	4 066	2,8%
4	140,21	1,82	151,94	1,76	8,4%	2 735	2 570	-6,0%
5	97,97	0,91	100,72	0,98	2,8%	2 002	2 030	1,4%
6	245,38	18,84	294,42	40,62	20,0%	371	346	-6,7%
7	122,72	2,91	125,63	2,42	2,4%	1 729	1 393	-19,4%
8	280,59	7,32	271,58	8,05	-3,2%	549	596	8,6%
Gruppeløs	203,08	2,46	208,67	2,84	2,8%	5 990	6 338	5,8%

Høst sep. 2

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	226,68	1,1	236,98	0,95	4,5%	19 242	23 395	21,6%
2	320,52	1,53	310,07	1,39	-3,3%	9 837	10 664	8,4%
3	184,84	0,85	173,21	0,77	-6,3%	19 042	21 062	10,6%
4	154,4	0,81	152,03	0,7	-1,5%	16 883	20 028	18,6%
5	96,75	0,45	99,23	0,33	2,6%	11 813	10 487	-11,2%
6	291,05	25,59	284,37	17,56	-2,3%	648	747	15,3%
7	116,78	1,41	129,85	1,42	11,2%	6 145	4 479	-27,1%
8	301,03	4,45	243,47	2,64	-19,1%	1 776	2 872	61,7%
Gruppeløs	139,35	1,12	173,85	1,56	24,8%	20 087	16 017	-20,3%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	240,63	3,68	247,93	2,65	3,0%	2 602	2 742	5,4%
2	296,38	3,03	296,73	2,95	0,1%	2 271	2 383	4,9%
3	196,55	1,83	184,22	1,75	-6,3%	4 225	4 332	2,5%
4	140,97	1,75	139,29	1,68	-1,2%	2 927	2 870	-1,9%
5	95,9	0,88	96,31	0,88	0,4%	2 100	2 128	1,3%
6	218,72	17,41	259,66	34,81	18,7%	360	358	-0,6%
7	113,49	2,07	125,6	2,73	10,7%	1 896	1 401	-26,1%
8	270,9	7,84	268,92	7,26	-0,7%	483	622	28,8%
Gruppeløs	190,29	2,4	210,87	2,94	10,8%	6 040	6 419	6,3%

Høst okt. 1

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	220,97	1,16	230,64	1,27	4,4%	14 888	13 135	-11,8%
2	314,26	1,78	302,45	1,6	-3,8%	8 279	8 632	4,3%
3	194,14	0,85	170,49	0,81	-12,2%	19 334	20 041	3,7%
4	159,21	0,77	158,86	0,86	-0,2%	17 493	21 186	21,1%
5	96,24	0,32	96,15	0,38	-0,1%	11 220	10 040	-10,5%
6	241,62	8,97	307,31	17,38	27,2%	603	649	7,6%
7	120	1,42	111,7	1,08	-6,9%	5 160	5 102	-1,1%
8	230,89	3,7	180,97	2,58	-21,6%	1 790	2 941	64,3%
Gruppeløs	143,89	1,43	158,1	1,72	9,9%	16 757	15 681	-6,4%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	240,18	2,95	239,61	2,91	-0,2%	2 223	2 305	3,7%
2	309,36	3,24	304	3,18	-1,7%	2 101	2 157	2,7%
3	202,73	1,83	178,5	1,88	-11,9%	4 212	4 411	4,7%
4	142,65	1,72	125,44	1,52	-12,1%	2 945	3 268	11,0%
5	96,66	0,89	95,66	1,01	-1,0%	2 089	2 071	-0,9%
6	197,34	9,17	243,29	22,75	23,3%	370	316	-14,6%
7	117,48	2,25	107,98	1,9	-8,1%	1 727	1 503	-13,0%
8	255,65	7,25	249,47	7,3	-2,4%	503	561	11,5%
Gruppeløs	193,16	3	196,79	2,68	1,9%	5 786	6 731	16,3%

Høst okt. 2

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	214,27	1,18	227,8	1,31	5,6%	13 084	11 798	-4,7%
2	314,69	1,66	321,59	1,67	-1,1%	9 120	7 799	-4,8%
3	199,22	0,82	187,7	0,83	-9,0%	22 832	20 636	2,1%
4	157,42	0,81	145,19	0,72	-11,0%	17 058	22 084	53,4%
5	95,65	0,33	91,34	0,42	-5,9%	10 693	10 215	3,1%
6	230,21	11,89	444,96	30,82	72,9%	589	798	127,2%
7	121,66	1,47	122,53	1,37	4,0%	4 590	4 208	23,0%
8	195,31	2,23	184,36	2,34	-0,5%	3 393	3 400	-3,1%
Gruppeløs	141,42	1,52	153,48	1,5	2,7%	17 649	14 305	-36,6%
	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	238,36	2,97	249,75	3,05	4,4%	2 307	2 067	-7,1%
2	300,34	3,16	310,01	3,26	2,8%	2 140	1 980	0,0%
3	193,3	1,75	193,92	1,89	-1,6%	4 578	4 005	-1,0%
4	137,18	1,66	135,83	1,65	-5,7%	3 264	2 872	4,3%
5	95,82	0,9	94,96	0,9	-2,4%	2 058	1 990	7,2%
6	214,11	17,88	252,13	20,26	2,1%	346	322	47,2%
7	119,45	2,3	122,9	2,52	1,1%	1 679	1 337	17,0%
8	262,58	7,42	243,95	6,85	-6,1%	548	587	10,8%
Gruppeløs	179,29	3,21	198,23	2,74	11,6%	6 708	5 996	-26,0%

Høst nov. 1

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	198,85	1,61	211,4	1,5	6,3%	10 581	10 980	3,8%
2	296,57	1,83	306,85	1,79	3,5%	7 743	7 326	-5,4%
3	206,79	0,81	200,35	0,83	-3,1%	23 117	24 504	6,0%
4	171,11	0,81	151,17	0,93	-11,7%	17 131	23 371	36,4%
5	98,55	0,32	93,7	0,39	-4,9%	10 846	10 922	0,7%
6	261,63	10,73	365,98	26,71	39,9%	650	819	26,0%
7	116,04	1,41	116,49	1,31	0,4%	5 195	4 100	-21,1%
8	192,77	2,6	188,19	2,15	-2,4%	3 043	3 339	9,7%
Gruppeløs	144,5	1,39	148,28	1,42	2,6%	17 506	16 924	-3,3%

	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	233,24	4,16	242,01	4,45	3,8%	2 066	2 068	0,1%
2	303,39	3,49	314,68	3,4	3,7%	2 045	1 988	-2,8%
3	204,82	1,81	202,41	1,95	-1,2%	4 278	4 187	-2,1%
4	145,34	1,7	142,76	1,6	-1,8%	2 941	2 994	1,8%
5	96,85	0,88	97,24	0,87	0,4%	2 050	2 025	-1,2%
6	221,11	17	310,2	53,14	40,3%	313	311	-0,6%
7	119,62	2,83	123,9	2,54	3,6%	1 768	1 340	-24,2%
8	267,87	7,3	251,08	7,07	-6,3%	545	615	12,8%
Gruppeløs	193,87	2,9	201,34	2,76	3,9%	6 556	6 497	-0,9%

Høst nov. 2

<i>Gruppe</i>	<i>Snittpris 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Snittpris 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Kvantum 2004</i>	<i>Kvantum 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	174,68	1,4	181,45	1,26	3,9%	12 178	11 651	-4,3%
2	309,48	1,84	312,52	1,75	1,0%	7 898	7 038	-10,9%
3	213,24	0,72	210,19	0,74	-1,4%	28 239	28 438	0,7%
4	176,1	0,77	181,11	0,62	2,8%	22 744	30 898	35,9%
5	100,76	0,32	94,22	0,36	-6,5%	11 323	12 025	6,2%
6	270,55	11,68	367,51	25,16	35,8%	930	724	-22,2%
7	127,4	1,43	124,22	1,41	-2,5%	5 357	4 249	-20,7%
8	196,93	1,92	200,31	2,28	1,7%	3 974	4 162	4,7%
Gruppeløs	165,87	1,96	166,15	1,49	0,2%	20 806	18 384	-11,6%

	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	226,66	4,35	239,08	3,18	5,5%	2 133	2 053	-3,8%
2	304	3,38	313,38	3,36	3,1%	2 065	2 025	-1,9%
3	210,08	1,76	205,35	1,78	-2,2%	4 387	4 313	-1,7%
4	155,8	1,63	150,82	1,57	-3,2%	3 033	3 020	-0,4%
5	99,75	0,86	98,93	0,9	-0,8%	2 077	1 976	-4,9%
6	249,17	19,84	289,88	32,7	16,3%	386	284	-26,4%
7	124,06	2,29	124,34	2,56	0,2%	1 702	1 369	-19,6%
8	247,75	6,01	262,2	8,45	5,8%	617	697	13,0%
Gruppeløs	199,15	2,61	211,72	3,12	6,3%	6 491	6 440	-0,8%

Høst des. 1

<i>Gruppe</i>	<i>Snittpris 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Snittpris 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Kvantum 2004</i>	<i>Kvantum 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	162,18	1,14	169,64	1,24	4,6%	13 677	12 623	-7,7%
2	315,32	1,82	315,05	1,83	-0,1%	8 361	7 193	-14,0%
3	221,33	0,52	217,32	0,55	-1,8%	57 567	49 994	-13,2%
4	198,31	0,47	184,97	0,48	-6,7%	46 483	44 420	-4,4%
5	102,78	0,25	97,73	0,29	-4,9%	20 179	16 141	-20,0%
6	294,09	12,51	351,8	23,82	19,6%	1 131	935	-17,3%
7	127,08	1,13	177,13	6,61	39,4%	7 646	5 735	-25,0%
8	205,87	1,54	208,45	1,69	1,3%	5 585	5 956	6,6%
Gruppeløs	143,12	0,96	160,68	1,07	12,3%	31 126	24 756	-20,5%

	<i>Tittelsnitt 2004</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Tittelsnitt 2005</i>	<i>Standard avvik</i>	<i>Relativ endring</i>	<i>Titler 2004</i>	<i>Titler 2005</i>	<i>Relativ endring</i>
1	230,02	4,56	233,25	5,05	1,4%	2 010	1 801	-10,4%
2	310,82	3,26	315,83	3,38	1,6%	2 039	1 951	-4,3%
3	216,03	1,67	210,7	1,75	-2,5%	5 272	4 996	-5,2%
4	160,66	1,54	156,61	1,5	-2,5%	3 679	3 397	-7,7%
5	99,66	0,9	99,73	0,93	0,1%	2 323	2 270	-2,3%
6	287,53	33,84	323,05	47,9	12,4%	388	317	-18,3%
7	126,43	2,15	135,89	5,19	7,5%	1 999	1 621	-18,9%
8	248,2	5,46	250,38	7,28	0,9%	724	764	5,5%
Gruppeløs	193,95	2,33	201,96	2,2	4,1%	7 691	7 320	-4,8%

Høst des. 2

Gruppe	Snittpris 2004	Standard avvik	Snittpris 2005	Standard avvik	Relativ endring	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Relativ endring
1	157,13	1,17	161,27	1,33	2,6%	16 213	14 112	-13,0%
2	339,49	2,43	314,29	1,64	-7,4%	9 295	9 314	0,2%
3	242,05	0,42	232,68	0,39	-3,9%	91 470	101 631	11,1%
4	224,12	0,4	210,7	0,34	-6,0%	67 447	82 050	21,7%
5	107,78	0,19	104,63	0,19	-2,9%	34 321	33 254	-3,1%
6	300,21	6,35	344,17	10,87	14,6%	1 900	2 249	18,4%
7	124,03	0,99	135,56	1,39	9,3%	11 624	10 466	-10,0%
8	239,68	1,49	219,03	1,17	-8,6%	6 969	9 463	35,8%
Gruppeløs	158,34	0,83	171,37	1,12	8,2%	41 560	39 806	-4,2%
	Tittelsnitt 2004	Standard avvik	Tittelsnitt 2005	Standard avvik	Relativ endring	Titler 2004	Titler 2005	Relativ endring
1	224,53	6,02	235,33	6,47	4,8%	1 727	1 649	-4,5%
2	306,32	3,31	316,01	3,12	3,2%	2 074	2 092	0,9%
3	223,02	1,55	217,19	1,51	-2,6%	6 016	6 278	4,4%
4	169,31	1,49	164,38	1,41	-2,9%	4 118	4 031	-2,1%
5	100,3	0,78	102	0,82	1,7%	2 611	2 803	7,4%
6	238,24	15,12	294,62	32,16	23,7%	551	546	-0,9%
7	129,56	2,28	131,59	2,76	1,6%	2 657	2 356	-11,3%
8	256,83	5,19	252,18	5,49	-1,8%	787	928	17,9%
Gruppeløs	194,03	1,94	208,19	2,3	7,3%	9 415	10 393	10,4%

Fastprisbundne titler høst

I tabellene over inneholder gruppene både bøker som er fastprisbundet og bøker som ikke er det. Konkurransetilsynet har i tabellene tatt ut titler som er omfattet av reformen, sammenlignet salgsutviklingen med titler som ikke er omfattet av reformen og funnet de relative prisforskjellene. Fastprisene som rapporteres er tatt fra Forlagsentralens bokliste og representerer forlagenes fastpriser. Fastprisene går etter fastprisperiodens utløp over til å representere veiledende priser. Det er en liten andel titler på listen som ikke har registrert veiledende/fastpris.

Under den nye avtalen er alle utgivelser fra og med 2003 og tidligere ikke fastprisbundet høsten 2005. Bøker utgitt i 2004 var fastprisbundet for gruppe 1 uten rabattmuligheter, mens de andre gruppene ikke var fastprisbundet høsten 2005. For utgivelser i 2005 var alle gruppene fastprisbundet, men bokhandlene kunne gi inntil 12,5 prosent rabatt på titler i gruppe 2, 3 og 4. Høsten 2004 var alle titler utgitt i 2003 og 2004 fastprisbundne, mens ingen titler utgitt i 2002 eller tidligere var fastprisbundne.

Bokhandlene så generelt ut til å gi små rabatter på fastprisbundne bøker under den tidligere avtalen, mens bokhandlene etter fastprisperiodens utløp gav en gjennomsnittlig rabatt på ca. 17 prosent.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2004 Utgitt 2002 eller tidligere			Fastprisbundet 2004 Utgitt 2003 eller 2004		
Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
-17,08%	0,0005	378 404	-4,35%	0,0003	532 414

Under den nye avtalen er mønsteret omtrent det samme for titler bundet av fastpris, sammenlignet med bøker ikke bundet av fastpris. Bokhandlene gav i snitt omtrent den samme rabatten på årets fastprisbundne bøker, rundt 4 prosent, og så ikke ut til å utnytte rabattmuligheten på 12,5 prosent. Fjorårets bøker var derimot ikke lenger fastprisbundet under den nye avtalen og ble høsten 2005 solgt med omtrent 18 prosent rabatt. Det er nesten den samme rabatten som bokhandlene gav høsten 2004 for bøker som ikke var fastprisbundne. Det ser derfor ut til at fastprisen binder mest for fjorårets titler.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2005 Utgitt 2003 eller tidligere			Delvis fastpris bundet 2005 Utgitt 2004			Fastprisbundet 2005 Utgitt 2005		
Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
-18,55%	0,0005	379 708	-17,86%	0,0007	149 298	-4,45%	0,0002	428 859

Rabattene fordeler seg ujevnt over bokgruppene. Bokhandlene gav rabatter på veiledende pris, særlig for skjønnlitteratur og sakprosa, høsten 2004.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2004 Utgitt 2002 eller tidligere				Fastprisbundet 2004 Utgitt 2003 eller 2004		
Gruppe	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
1	-6,5%	0,0011	111 330	-5,4%	0,0003	29 107
2	-7,4%	0,0011	36 461	-5,4%	0,0006	37 500
3	-28,4%	0,0011	77 988	-2,0%	0,0005	195 236
4	-31,8%	0,0010	72 427	-5,5%	0,0005	145 050
5	-10,5%	0,0008	45 996	-1,1%	0,0006	72 795
6	-19,6%	0,0050	1 680	-12,1%	0,0014	5 386
7	-11,7%	0,0014	22 967	-5,0%	0,0009	28 299
8	-17,1%	0,0017	9 555	-25,6%	0,0013	19 041

Det vesentligste av rabattene er drevet av skjønnlitteratur. Bokhandlene har særlig utnyttet muligheten under den nye avtalen til å gi rabatt på fjorårets skjønnlitteratur.

Tabell:

Ikke fastprisbundet 2005 Utgitt 2003 eller tidligere				Delvis fastprisbundet 2005 Utgitt 2004			Fastprisbundet 2005 Utgitt 2005		
Gruppe	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum	Endring pris - fastpris	Standard avvik	Kvantum
1	-4,9%	0,0010	116 600	-3,3%	0,0003	10 460	-1,8%	0,0004	15 240
2	-6,0%	0,0010	35 938	-4,6%	0,0006	13 427	-4,3%	0,0005	23 001
3	-29,2%	0,0011	70 831	-14,1%	0,0011	43 927	-4,1%	0,0003	169 590
4	-38,1%	0,0011	78 875	-36,4%	0,0015	43 684	-3,7%	0,0006	137 180
5	-13,5%	0,0010	40 506	-7,0%	0,0014	21 202	-3,9%	0,0003	51 197
6	-13,1%	0,0051	1 764	-17,7%	0,0044	2 781	-6,1%	0,0012	3 043
7	-10,5%	0,0014	19 860	-3,2%	0,0018	6 814	-2,5%	0,0010	16 376
8	-26,9%	0,0016	15 334	-20,8%	0,0018	7 003	-23,6%	0,0016	13 232

Det aller vesentligste av salget i gruppe 1 er eldre utgivelser, mens det motsatte er tilfellet for gruppe 3 og 4. Gruppe 3 og 4 har også de sterkeste

rabattene fra veiledende/fastpriser. Skjønnlitteratur og sakprosa ser ut til i større grad å være ferskvare, sammenlignet med fag- og skolebøker.

Konsistenssjekk

Bokhandlerforeningen registrerer bokhandlernes innkjøp av bøker fordelt på bokgrupper. Som en konsistenssjekk har Konkurransetilsynet sammenlignet Bokhandlerforeningens innkjøpsstatistikk med tilsynets egne resultater. Selv om innkjøp ikke er det samme som salg, forventes et rimelig samsvar mellom innkjøp og salg over tid. Innkjøpsinformasjonen baserer seg på innkjøpene til samtlige av landets bokhandlere, inkludert Fri-bokhandlene og Unipa, de to kjedene tilsynet ikke har informasjon fra. Innkjøp blir gjort på forventninger om salg, og lagerhold absorberer forskjeller mellom innkjøp og salg. Bokhandlerforeningen estimerer totalinnkjøpet av bøker for bokgruppene 1 til 7 høsten 2004 og høsten 2005 (fra og med september til og med desember) slik:

Tabell:

Bokhandlerforeningen innkjøpsstatistikk høst

Gruppe	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum	Snittpris inn 2004	Snittpris inn 2005	Endring snittpris inn
1	265 113	247 964	-6,5%	140,82	138,48	-1,7%
2	312 871	314 022	0,4%	205,3	206,94	0,8%
3	1 975 114	2 315 432	17,2%	104,47	93	-11,0%
4	1 477 035	1 878 741	27,2%	88,55	91,98	3,9%
5	770 383	738 769	-4,1%	53,36	50,74	-4,9%
6	21 593	33 902	57,0%	250,48	295,93	18,1%
7	43 285	37 812	-12,6%	139,76	136,95	-2,0%

De tilsvarende endringene Konkurransetilsynet observerer i salget for samme periode er:

Tabell:

Høst totalt over grupper

Gruppe	Kvantum 2004	Kvantum 2005	Endring kvantum	Snittpris ut 2004	Snittpris ut 2005	Endring snittpris ut
1	141 625	142 372	0,5%	209,77	218,73	4,3%
2	74 551	72 391	-2,9%	317,44	312,14	-1,7%
3	279 286	284 558	1,9%	218,01	210,28	-3,5%
4	219 302	259 767	18,5%	189,32	179,47	-5,2%
5	121 208	112 942	-6,8%	101,52	98,56	-2,9%
6	7 169	7 588	5,8%	273,34	345,52	26,4%
7	51 847	43 201	-16,7%	124,18	134,43	8,3%

De relative kvantumsendringene i innkjøpsstatistikken er kraftigere for skjønnlitteratur og for skolebøker enn man ser i salgsstatistikken. Det kan bety at forventningene til det skjønnlitterære salget høsten 2005 var høyere enn det materialiserte salget.

Den gjennomsnittlige innkjøpsprisen for gruppe 4 økte med omtrent 4 prosent fra 2004 til 2005, samtidig som snittprisen ut falt med ca. 5 prosent. Det tyder på at marginene på skjønnlitteratur har falt og kan bety at konkurranseintensiteten for bokgruppen har økt. Det ser imidlertid ut til at det er bokhandlene og ikke forlagene som opplever konsekvensene av hardere konkurranse.

Man ser også relativt store variasjoner i november og desember. Bokhandlerforeningen rapporterer 11 prosent høyere innkjøp av bøker i november og 4,7 prosent lavere i desember 2005 enn i 2004, målt i omsetning. Dette er i samsvar med salgstallene Konkurransetilsynet observerer og gir en indikasjon på at tilsynet ikke nødvendigvis har et vesentlig misrepresentativt utvalg. Generelt øker skjønnlitteratur relativt til fjoråret, men det er vesentlig variasjon over toukersperiodene.

Oppsummering høst

Det ble solgt omtrent like mye bøker høsten 2005 som høsten 2004, men det ble solgt andre bøker. Konkurransetilsynet finner, i likhet med Bokhandlerforeningen, at det selges vesentlig mer skjønnlitteratur og sakprosa, mens det selges mindre skolebøker. Jevnt over er norsk og oversatt skjønnlitteratur og norsk og oversatt sakprosa billigere høsten 2004 enn høsten 2005, både målt som snitt over antall solgte bøker og målt over titler, men det er noe variasjon over periodene.

Man finner et bredere utvalg av titler solgt totalt. Det ser ikke ut til at salgsøkningen har gått på bekostning av bredden. Man finner liten støtte for at salget konsentreres om et fåtall bestselgere, tvert imot. Heller ikke finner man noen støtte for at prisreduksjonene kommer på et mindretall av bestselgerne. Det ser tvert imot ut til at de aller mestselgende titlene er blitt noe dyrere, mens titlene i mellomsjiktet mellom bestselgerne og den smaleste litteraturen er blitt billigere. Enkelte av kjedene ser ut til å ha skiftet salgsstrategi fra våren til høsten. Det ser ut til at kjedene har endret salgsstrategi i lys av den nye avtalen.

Oppsummering av hovedresultater

Salgsinformasjonen fra bokhandlene viser en kraftig kvantumsøkning i boksalget våren 2005 relativt til våren 2004. Gjennomsnittsprisene var totalt lavere våren 2005 enn våren 2004 både for bestselgerne og for smal litteratur. Prisen på den jevne tittelen falt med 7 prosent, mens den jevne bestselgeren falt i pris med ca. 13 prosent relativt til samme periode året før. Det ble solgt ca. 16 prosent flere bøker i vårperioden 2005, sammenlignet med samme periode i 2004. Det ble imidlertid solgt vesentlig mer bøker også før 1. mai 2005 relativt til fjoråret.

Salgsveksten våren 2005 var ikke drevet av bestselgerne. Den vesentligste volumøkningen var drevet av smalere litteratur. Boksalget rett etter 1. mai 2005 var delvis drevet av titler som ikke var omfattet av fastpris. Det er grunn til å tro at en vesentlig andel av volumøkningen i 2005 var drevet av midlertidige salgskampanjer og derfor ikke representerer permanente endringer. Det er således ikke sikkert at salgsutviklingen de to første ukene i mai er representativ for effekten av den nye bransjeavtalen. Boksalget om høsten fra og med starten av september til og med jul i 2004 og 2005 gir antakelig et bedre grunnlag for å vurdere den langsiktige utviklingen i etterkant av den nye bransjeavtalen.

Konkurransetilsynet finner ikke støtte for at boksalget totalt har økt vesentlig i kvantum høsten 2005 relativt til høsten 2004. Det ble solgt ca. 1 prosent flere bøker høsten 2005, sammenlignet med høsten 2004. Gjennomsnittsprisen var totalt omtrent lik høsten 2004 og 2005, men under gjennomsnittet er det vesentlige endringer i sammensetningen av salget. Prisen på den gjennomsnittlige skjønnlitterære boken var ca. 5 prosent lavere høsten 2005 enn høsten 2004, og salget av skjønnlitteratur har økt med ca. 19 prosent. Salget av billigbøker har derimot falt. Det ser ut til at det selges mer av dyrere skjønnlitteratur, men til en lavere pris enn tidligere. Bestselgerne ser ut til å ha tatt en noe større andel av kvantumet høsten 2005 relativt til 2004, men heller ikke for høsten ser det ut til å ha gått på bekostning av bredden. Tvert imot har antall solgte titler totalt økt med ca. 4 prosent. Forkortelsen av fastprisperioden ser ut til å ha sterkest effekt på prisene for sakprosa og skjønnlitteratur. Det ble også solgt ca. 12 prosent færre bøker som faller utenom bokgruppeinndelingen. Gruppeløse titler er i hovedsak utenlandsk litteratur. Allikevel økte bredden av gruppe-løse titler. Trendene utligner hverandre i sum. Det er solgt mer av et bredere utvalg skjønnlitteratur og sakprosa billigere det første året med den nye bransjeavtalen.

Fastprisen ser ut til å ha bundet bokhandlene mest for ett år gammel skjønnlitteratur og sakprosa. Det er også de bokgruppene som har hatt de sterkeste prisendringene og den sterkeste salgsveksten i etterkant av den nye avtalen.

Det var store variasjoner i salgsstrategier mellom kjedene våren 2005. Salgsøkningen våren 2005 var for det meste drevet av én enkelt kjede som valgte en mer aktiv salgsstrategi, mens andre kjeder valgte å passivt se an

salget. Høsten 2005 ser det ut til at flere kjeder som først holdt seg passive, har valgt andre og mer aktive salgsstrategier. Det er grunn til å tro at salgsmarginene, særlig på skjønnlitteratur, er blitt lavere for bokhandlene.

Generelt viser undersøkelsen dermed at skjønnlitteratur er blitt billigere etter at den nye bransjeavtalen trådte i kraft. I tillegg finner Konkurransetilsynet ikke noen indikasjoner på at bredden i utvalget av bøker er redusert som følge av den nye bransjeavtalen for bokmarkedet.

Konkurransetilsynet tar forbehold om at det er vanskelig å danne seg sterke oppfatninger om utviklingen, basert på en sammenligning av to år, at utvalget kun består av bokhandlerkjedene og at tilsynet ikke klarer å koble alle salgsobservasjonene til grupper. Tilsynet vet ikke hva som har skjedd med Internett-bokhandlene. Medieoppslag kan tyde på at Internett-bokhandlene har økt salget. Bokklubbene ser på den annen side ut til å ha redusert boksalget. Tilsynet har også grunn til å tro at Fri-bokhandlene har redusert salget.

Referanser:

Boskin et al (1996): «Toward A More Accurate Measure Of The Cost Of Living»,

<http://www.ssa.gov/history/reports/boskinrpt.html>

Moen & Riis (2004a): «Bransjeavtalen for bokomsetning. En samfunnsøkonomisk analyse av fastprisordningen og skolebokmonopolet»,
<http://www.forleggerforeningen.no/moenriisrapport1endelig1.pdf>

Moen & Riis (2004b): «En vurdering av Konkurransetilsynets rapport «Kven lyt setje pris på boka?»»,

<http://www.forleggerforeningen.no/endelig%20-%20motrapport.pdf>

Konkurransetilsynet (2004): «Kven lyt setje pris på boka?»,

<http://www.konkurransetilsynet.no>

Ringstad, V. (2005): «Retorikk og litteraturpolitikk», Magma, nummer 5, 2005.

Appendiks:

Beregning av snittpriser og standardavvik

Snittprisene er beregnet som

$$(1.1) \quad \bar{p} = \frac{p'q}{q'i}$$

der $p' = (p_1, \dots, p_n)$ er prisene, $q' = (q_1, \dots, q_n)$ er kvantumet for n unike salgsobservasjoner for det relevante stratum og $i' = (1, \dots, 1)$ og der i , p og q er $n \times 1$ vektorer.

Tittelsnittet er beregnet som

$$(1.2) \quad \bar{p}_{tittel} = \frac{p'i}{i'i}$$

Tittelsnittet vekter prisen for hver enkelt tittel likt uavhengig av hvor mye de selger, der $p' = (p_1, \dots, p_t)$, $i' = (1, \dots, 1)$, p og i er $t \times 1$ vektorer og der t er antall unike titler for det aktuelle stratumet.

Spredningsmål

Standardavvikene for gjennomsnittene i rapporten er beregnet som

$$(1.3) \quad \sigma_{snitt} = \frac{\left((q(p - \bar{p})^2)' i \right)^{\frac{1}{2}}}{q'i}$$

for snittprisene der $q(p - \bar{p})^2$ er skalarproduktet av kvantumet og det kvadrerte snittprisavviket for hver salgsobservasjon. Det vil kunne være prisvariasjon innen rapporteringsperioden vi ikke klarer å fange. Det betyr i så fall at statistikken i (1.3) undervurderer den sanne variasjonen i materialet. Vi har imidlertid grunn til å tro at bokprisene per tittel ikke varierer vesentlig innen rapporteringsperiodene.

Standardavviket for tittelsnittet er beregnet som

$$(1.4) \quad \sigma_{tittel} = \frac{\left((p - \bar{p})^{2'} i \right)^{\frac{1}{2}}}{q'i}$$

Vi har aggregert omsetningen og kvantumet for hver enkelt unike tittel for ethvert stratum over salgsobservasjonene på tittelen. Det gir implisitt en gjennomsnittspris som vi bruker til å beregne tittelsnittene. Vi mister dermed generelt informasjon om variasjon i prisene for hver enkelt tittel innen det aktuelle stratumet. Standardavviket for tittelsnittet uttrykker derfor variasjonen over gjennomsnittlige priser for hver enkelt tittel i utvalget i det aktuelle stratumet.

Ettersom vi har data for en vesentlig andel av det totale salget og vi beregner gjennomsnittene uten tilbakelegging, må konsistente estimat på

gjennomsnittenes standardavvik korrigeres for at vi har trukket utvalgene fra endelige populasjoner. Korrigert for endelige populasjoner blir standardavvikene mindre. De rapporterte standardavvikene representerer derfor konservative estimater. Bokhandlerforeningens innkjøpsstatistikk gir indikasjoner på størrelsen av de endelige populasjonene. Vi er imidlertid mindre komfortable med populasjonstørrelsene innenfor gruppene. Ettersom vi ikke tester verken prisnivå eller endringer statistisk og for konsistens på tvers av tabellene, har vi derfor valgt å rapportere spredningsmålene som standardavvikene for de aktuelle utvalgene uten å korrigere for endelige populasjoner. Resultatene rapporteres i første rekke som stiliserte fakta, men vi legger ved spredningsmål i de tilfellene det gir mening. For et tilfeldig utvalg n liten relativt til populasjonen N er gjennomsnitt uten tilbakelegging tilnærmet normalfordelt. Interesserte lesere skal ha nok informasjon til å trekke egne formale konklusjoner.

Behandling av datasettet

Vi har behandlet rådataene rapportert fra bokhandlene. Rapportene inneholdt både en del nullsalg og en varierende andel negative observasjoner av omsetning og kvantum. I de fleste tilfellene ser negative observasjoner ut til å måle bytte av bøker. Nullsalget ser ut til å være en ikke-forklart egenskap ved rapporteringssystemene kjedene bruker.²⁷ Enkelte kjeder mener det kan være at informasjonen vi bad om, ikke er standard-rapporter og derfor inneholder noe støy. Vi har imidlertid ingen grunn til å tro at nullobservasjonene representerer noen vesentlig målefeilkilde. Vi kastet alle salgsrapportene fra én bokhandel i vårutvalget etter at vi fant vesentlige uregelmessigheter i rapportene fra en rapporteringsperiode. Vi har også kastet observasjoner på frimerkesalg, porto, plasting av bøker og andre «titler» som ikke opplagt har noe med boksalget å gjøre. De forkastede observasjonene utgjør en forsvinnende liten andel av den totale omsetningen, men for eksempel frimerker gjorde det generelt skarpt på bestselgerlistene.

Tidligere utgitt

- 3/2005 Frie yrker – friere konkurranse?
- 2/2005 Betaling for hylleplass – virkninger for konkurransen i dagligvaremarkedet i Norge
- 1/2005 På like vilkår – en analyse av konkurranse mellom offentlige og private foretak
- 3/2004 Jubileumsskrift 2004
- 2/2004 Kven lyt setje pris på boka? Ei vurdering av den norske bokmarknaden
- 1/2004 Konkurransemessig vurdering av ordninger for produktgjenvinning
- 1/2003 Konkurransesituasjonen i finansmarkedet
- 1/2002 Regulering av essensielle fasiliteter for konkurranse
- 5/2001 Prisspredning bensin og autodiesel
- 4/2001 Sammenlignende prisundersøkelse – enkelte dagligvarekjeder i Oslo
- 3/2001 Prisivirkninger og konkurransemessige virkninger av merverdiavgiftsreformen
- 2/2001 Rammebetingelser og konkurranseforhold i jordbrukssektoren
- 1/2001 Sanksjonering – er det verdt prisen?
- 1/2000 Konkurranseforhold i dagligvarehandelen
- 4/1998 Avgrensning av relevante markeder i kraftnæringen
- 3/1998 Avgrensning av relevante markeder i finansnæringen
- 2/1998 Konkurransesetting av renovasjonstjenesten
- 1/1998 Konkurranseforhold og inntjening i verdipapirforetak

Konkurransetilsynet

Postboks 439 Sentrum
5805 BERGEN

Telefon: 55 59 75 00

Telefaks: 55 59 75 99

Epost: post@konkurransetilsynet.no

www.konkurransetilsynet.no